

**Obchodní akademie a Vyšší odborná škola sociální,
Ostrava-Mariánské Hory, příspěvková organizace**

**Transformace z pohledu lidí se zdravotním postižením
(Absolventská práce)**

Březen 2020

**Mgr. Michaela Frank Uchočová
doc. Ing. Jan Nevima, Ph.D.**

KLÍČOVÁ SLOVA

deinstitutionalizace, domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení, kvalita života, podpora samostatného bydlení, transformace pobytových sociálních služeb

ANOTACE

Předkládaná práce se zabývá procesem transformace pobytových sociálních služeb, během něhož lidé s mentálním postižením opouštějí zařízení ústavního typu. Cílem je vyhodnotit dopady procesu transformace na kvalitu života lidí s mentálním postižením. Za tímto účelem budou hodnoceny vybrané prvky kvality života tří lidí, kteří se v rámci transformace přestěhovali z domova pro osoby se zdravotním postižením do chráněného bydlení a odtud později do vlastní domácnosti, kde využívají službu podpory samostatného bydlení. K naplnění stanoveného cíle bude použita metoda polostrukturovaného rozhovoru doplněná o studium sociální dokumentace.

KEY WORDS

deinstitutionalisation, home for people with disabilities, sheltered housing, quality of life, supported independent living, transformation of residential social services

ABSTRACT

The submitted thesis focuses on the process of transformation of residential social services during which people with intellectual disabilities leave institutional facilities. The aim is to evaluate an impact of the transformation process on the quality of life of people with intellectual disabilities. For this purpose, it will assess selected elements of the quality of life of three people who, within transformation, moved from the home for people with disabilities to sheltered housing and later to their own households where they use the supported independent living service. The semi-structured interview method supplemented with the study of social documentation will be used to accomplish the set goal.

Prohlašuji, že jsem absolventskou práci zpracovala samostatně a uvedla v ní všechny prameny, literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Ostrava 31. března 2020

Michaela Frank Uchočová

Tímto děkuji panu doc. Ing. Janu Nevimovi, Ph.D. za skvělý přístup, veškerou podporu a cenné rady při zpracování této práce. Velké poděkování patří i třem lidem, kteří se rozhodli podělit se o svůj životní příběh.

Michaela Frank Uchočová

Souhlasím s půjčováním práce pro studijní účely a potřeby výuky ve VOŠS v Ostravě.

Ostrava 31. března 2020

Michaela Frank Uchočová

OBSAH

ÚVOD	8
1. TRANSFORMACE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČR.....	10
1.1. Počátky a průběh transformace v České republice.....	10
1.2. Proces deinstytucionalizace v krocích.....	11
1.3. Transformací ke komunitním službám.....	12
1.4. Význam transformace a předpoklady jejího úspěchu.....	13
1.5. Vybrané typy služeb péče o lidi s mentálním postižením a jejich úhrada klientem.....	17
2. METODOLOGIE PRÁCE.....	20
3. ZÁZNAMY KVALITY ŽIVOTA LIDÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM V PRŮBĚHU PROCESU TRANSFORMACE.....	24
3.1. Informant 1	24
3.2. Informant 2	37
3.3. Informant 3	51
4. VYHODNOCENÍ DOPADŮ PROCESU TRANSFORMACE NA KVALITU ŽIVOTA INFORMANTŮ V PRŮBĚHU PROCESU TRANSFORMACE	63
4.1. Rozhodování o sobě a o svých záležitostech.....	64
4.2. Pocit bezpečí a soukromí.....	65
4.3. Náklady na živobytí.....	67
4.4. Principy normality	68
4.5. Shrnutí průzkumné části práce	69
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
PŘÍLOHA 1	78
PŘÍLOHA 2	79

Seznam tabulek		strana
Tabulka 1	Zkoumané oblasti a dílčí výzkumné otázky	21
Tabulka 2	Nástroj hodnocení kvality života informanty (dle AAK)	22
Tabulka 3	Subjektivní hodnocení spokojenosti informantů ve vybraných oblastech kvality života v průběhu procesu transformace – z hlediska zkoumaných oblastí	70
Tabulka 4	Subjektivní hodnocení spokojenosti informantů ve vybraných oblastech kvality života v průběhu procesu transformace – z hlediska informantů	71

Seznam grafů		strana
Graf 1	Cíle deinstitucionalizace	9

Seznam použitých zkratk

AAK	Alternativní a augmentativní komunikace
DOZP	Domov pro osoby se zdravotním postižením
CHB	Chráněné bydlení
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NSRSS	Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016-2025
PSB	Podpora samostatného bydlení
Ústav	Ústav sociální péče

ÚVOD

Podle Statistické ročenky Ministerstva práce a sociálních věcí za rok 2018¹ (s. 59) žilo k 31. 12. 2018 v České republice 76 819 klientů pobytových sociálních služeb. Právě jejich situaci má zlepšit proces deinstitucionalizace a transformace pobytových sociálních služeb, který v Česku v posledních přibližně 15 letech probíhá a jehož cílem je, aby žádný člověk nemusel žít ve velkém zařízení, kde není možné vést plnohodnotný život v rámci možností každého jednotlivého člověka. Tento proces je zacílen především na domovy pro osoby se zdravotním postižením, v nichž žilo k 31. 12. 2018 11 630 lidí, z toho 448 dětí a mladých lidí do 18 let. Podle deklarovaných cílů by všichni tito lidé měli domovy pro osoby se zdravotním postižením postupně opustit, integrovat se do intaktní společnosti a do místních komunit. Pro všechny dotčené subjekty, samotné lidi s postižením, jejich rodinné příslušníky a blízké, opatrovníky, odborníky z praxe, pracovníky v sociálních službách a potažmo celou společnost to znamená, že ještě musí ujít dlouhou cestu.

Tato práce přináší zkušenost tří lidí s mentálním postižením, kteří v rámci procesu transformace opustili domov pro osoby se zdravotním postižením², poté pobývali v chráněném bydlení, kde nabývali nebo obnovovali své dovednosti a svou samostatnost, načež se přestěhovali do vlastní domácnosti, kde využívají sociální službu podpora samostatného bydlení. Hlavním cílem práce je vyhodnotit dopady procesu transformace na kvalitu života těchto lidí při využívání jednotlivých sociálních služeb a dále popsat, jaká byla cesta k jejich využívání a jak tento proces transformace sami vnímali. Za tímto účelem bude zkonstruován záznamový list k zachycení uvedených oblastí. Kvalita života bude posuzována z hlediska rozhodování o sobě a svých záležitostech, pocitu bezpečí a soukromí, nákladů na živobytí a principů normality pro každý typ bydlení a ním spojenou sociální službu. Sběr dat bude realizován metodou polostrukturovaných rozovorů doplněnou o studium sociální dokumentace informantů.

¹ Jedná se o nejaktuálnější data k březnu 2020.

² Domovy pro osoby se zdravotním postižením budou v této práci také nazývány „ústavy“. Není tím zamýšleno pejorativní vyjádření, ale reprezentace tohoto pojmu jako zkratky dříve oficiálního a dodnes stále užívaného označení ústavů sociální péče. Pod tímto označením strávili většinu svého pobytu v těchto zařízeních informanti této práce, kteří jsou tak zvyklí tento pojem používat, autorka práce tedy tuto terminologii zachovala.

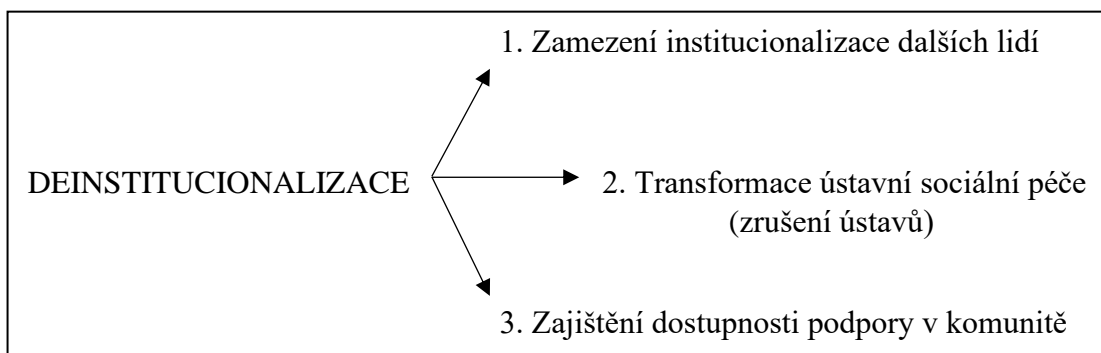
První kapitola práce bude věnována obecně procesu transformace sociálních služeb v České republice, jeho obsahu, počátku a vývoji. Bude nastíněn význam transformace a koncept kvality života lidí s mentálním postižením a související pojmy jako je například míra potřeb nebo přiměřené riziko. Tato teoretická část se bude také zabývat vybranými typy sociálních služeb, tedy těmi, jimiž prošli informanti z průzkumné části této práce. Popsán bude rovněž příspěvek na péči, který je jedním z nástrojů úhrady sociálních služeb, který využívají všichni informanti této práce. Ve druhé kapitole bude rozebrána metodologie práce, konkrétně výběr informantů, cíl práce, dílčí výzkumné otázky, konstrukce a podoba záznamového listu, průběh rozhovorů a nebude chybět ani prohlášení k ochraně osobních údajů. Další kapitoly budou představovat záznamy rozhovorů s informanty, jejichž vyhodnocení bude obsahem kapitoly poslední.

Transformace, potažmo deinstitutionalizace je tématem, které v současné době silně rezonuje celou sociální oblastí. Publikačně jsou zcela jistě v převaze její zastánci. Autorka práce si troufá tvrdit, že mezi odborníky a řídicími subjekty, čili Ministerstvem práce a sociálních věcí reprezentovaným Národním centrem podpory transformace sociálních služeb, a dále kraji, z nichž je zvláště Moravskoslezský zvláště aktivní, panuje konsensus o potřebě a správnosti transformace a o nevhodnosti ústavní péče. Kritické názory se naopak ozývají spíše od rodinných příslušníků lidí s postižením, opatrovníků a řadových pracovníků pobytových zařízení. Tato práce je snahou do této debaty přispět. Zachycuje subjektivní sdělení tří lidí se zkušeností a vychází z dostupné odborné literatury, právních předpisů a metodických dokumentů.

1. TRANSFORMACE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČR

Transformace ústavních sociálních služeb je jedním z předpokladů celkové deinstitucionalizace³ sociálních služeb v České republice (viz graf č. 1). Během transformace jsou rušeny ústavy, které jsou nahrazovány komunitními službami a je tak zamezováno vystavování dalších lidí ústavnímu prostředí. Cíl transformace ústavní sociální péče bude naplněn ve chvíli, kdy nebudou existovat žádné ústavy a tudíž žádný člověk nebude nucen prožívat svůj život v paternalisticky a direktivně řízeném prostředí stranou společnosti. V rámci transformace lidé, kteří žijí v ústavech odcházejí do běžného života, přičemž využívají komunitní formy podpory (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 20-21).

Graf 1: Cíle deinstitucionalizace

Vlastní zpracování dle Manuál transformace ústavů, 2013, s. 20.

Transformace sociálních služeb se nejvíce dotýká domovů pro osoby se zdravotním postižením, dříve nazývaných ústavy sociální péče (NSRSS, 2013, s. 16).

1.1. Počátky a průběh transformace v České republice

Od 90. let se v České republice vedle tradiční ústavní péče rozvíjely komunitní služby. Nově vznikající neziskové organizace měly své kořeny často ve svépomocných skupinách a aktivitách rodin lidí s postižením, které odmítaly umístit své blízké do ústavu. Neziskové organizace jakožto poskytovatelé sociálních služeb spolu s organizacemi zabývajícími se ochranou lidských práv začaly upozorňovat na nevýhody a nevhodnost ústavů, v nichž nelze zajistit individuálně

³ Opakem deinstitucionalizace je institucionalizace, která je chápána jako stav, kdy ústavní pravidla a obecně přijímané vzorce chování jsou nadřazeny individuálním potřebám jednotlivců a jejich možnosti rozhodovat o svých životech (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 46).

nastavenou podporu vedoucí k osobnímu rozvoji člověka jako právoplatného člena společnosti (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 11-12).

Jako první projevil snahu transformovat ústavní zařízení na svém území Moravskoslezský kraj v roce 2004 (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 12). O dva roky později vstoupil v platnost zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který reflektoval některé principy deinstitucionalizace (Krhutová, 2013, s. 31). První systematický krok podnikla vláda České republiky v roce 2007, když přijala *Koncepci podpory transformace pobytových sociálních služeb v jiné typy sociálních služeb, poskytovaných v přirozené komunitě uživatele a podporující sociální začlenění uživatele do společnosti*. V roce 2009 pak Ministerstvo práce a sociálních věcí zahájilo projekt *Podpora transformace sociálních služeb* (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 12). Na ten v roce 2013 navázal projekt *Transformace sociálních služeb* trvající do konce roku 2015. V letech 2016 až 2019 běžel projekt *Život jako každý jiný* (Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 2020a).

V současné době je v platnosti *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016-2025* (dále také NSRSS). Realizace NSRSS by měla do roku 2025 vést k nastavení dlouhodobě udržitelného systému dostupných sociálních služeb a podpory neformální péče pro osoby v nepříznivé sociální situaci (NSRSS, 2015, s. 13).

1.2. Proces deinstitucionalizace v krocích

Základním předpokladem pro zahájení procesu deinstitucionalizace je (1.) vůle ke změně. K jeho naplnění dochází ve chvíli, kdy všechny rozhodovací struktury jasně a veřejně deklarují svůj závazek k transformaci ústavní péče v komunitní. Následuje (2.) plánování a koordinace deinstitucionalizace na všech úrovních a (3.) zapojování lidí se zdravotním postižením, jejich rodinných příslušníků a blízkých osob do procesu. V rámci tohoto kroku lidé s postižením rozhodují o tom, kde, s kým a jak budou žít a jsou jim poskytovány veškeré informace. Důležité je taktéž, aby se (4.) předcházelo další deinstitucionalizaci, což spočívá v tom, že žádní další lidé v nepříznivé sociální situaci nejsou přijímáni do ústavu, ale jsou podporováni k tomu, aby využívali všechny zdroje umožňující žít v komunitě. Stejně tak (5.) lidé, kteří opouštějí ústav využívají již existující komunitní služby nebo pro ně vznikají nové. (6.) Dochází k uzavírání ústavů. Výše uvedené procesy jsou dále doprovázeny

(7.) vzděláváním personálu ústavů a rodinných příslušníků a přípravou na změnu. Je důležité, aby všichni účastníci transformace měli dostatečné znalosti a dovednosti pro proces transformace a život v běžných podmínkách při (8.) využívání stávajících zkušeností zaměstnanců a finančních a majetkových zdrojů. Nedílnou součástí procesu je (9.) komunikace, osvěta a působení na klíčové osoby, aby docházelo k přijímání procesu transformace odbornou i širokou veřejností. Poslední fází je (10.) vyhodnocování procesu transformace (Manuál transformace ústavů, 2013, s. 29-41; srov. Koncepce kvality sociálních služeb v Moravskoslezském kraji, 2008, s. 33-34).

1.3. Transformací ke komunitním službám

Transformace je souhrnem procesů změn v řízení, financování, vzdělávání, místech a formách poskytovaných sociálních služeb za tím účelem, aby potřebná péče byla poskytována v přirozeném prostředí člověka a ten tak mohl žít život srovnatelný s jeho vrstevníky (Krhutová, 2013, s. 31). Toho má být dosaženo v rámci celkové deinstitucionalizace, čili přechodem od ústavní péče ke komunitní. Komunitní služby nevylučují člověka ze společnosti místně ani sociálně, naopak jej podporují k tomu, aby využíval běžně dostupné veřejné služby (Příhonská, 2014, s. 61). Pro jednotné posuzování toho, které služby jsou komunitního charakteru a pro potřeby financování transformace z fondů Evropské unie byla v roce 2015 připravena *Kritéria sociálních služeb komunitního charakteru a kritéria transformace a deinstitucionalizace*⁴ (Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 2020b).

Komunitní sociální služby jsou příznačné tím, že jsou poskytovány podle individuálních potřeb a přání každého člověka. Komunitní služby podporují člověka, aby žil ve svém přirozeném prostředí, navazoval běžné společenské vztahy a zastával běžné společenské role přiměřené jeho věku, aby rozvíjel své schopnosti, dovednosti a svou odpovědnost vedoucí k jeho samostatnosti a snižování závislosti. Dalšími úkoly komunitních služeb je podpora člověka k jeho rozhodování a využívání běžných zdrojů v komunitě. Sociální služba by neměla nahrazovat veřejně dostupné služby (jejichž typickým příkladem je třeba kadeřník) a měla by vznikat tam, kde daný druh služby chybí a kde je po ní poptávka (Kritéria sociálních služeb komunitního

⁴ Tato kritéria navázala na první *Kritéria transformace, humanizace a deinstitucionalizace vybraných sociálních služeb sociální péče*, která platila v letech 2007-2014.

charakteru a kritéria transformace a deinstitucionalizace, 2015, s. 10-11).

Kritéria sociálních služeb komunitního charakteru a kritéria transformace a deinstitucionalizace (2015) popisují provozní kritéria, kapacity a prostředí poskytování terénních, ambulantních a pobytových sociálních služeb, včetně jejich zázemí a vybavení. Z pohledu pobytových služeb jsou zde konkrétně mimo jiné uvedeny maximální počty obyvatel individuálních a skupinových domácností v rámci jednoho objektu nebo zásady, že domácnost musí být umístěna v běžné zástavbě rodinných nebo bytových domů v obci, že domácnost není v jednom objektu s ambulantní službou a v neposlední řadě, že každý člověk má v domácnosti svůj vlastní pokoj, pokud se nejedná o pár nebo výslovné přání člověka sdílet ložnici s někým dalším.

Jedním z prvků komunitního života je účast na neformálních a neoficiálně organizovaných aktivitách, které nejsou nijak institucionalizovány. Ani 30 let od sametové revoluce a rozvoje občanských práv a aktivizace občanské společnosti však v České republice komunitní způsob života nezakořenil. Komunitní sociální služby jsou málokdy vázány na komunitu a působí v ní stále spíše uměle (Muusse, van Rooijen, 2019, s. 108).

1.4. Význam transformace a předpoklady jejího úspěchu

Transformace neznamena pouze uzavření ústavů a přestěhování jejich obyvatel do menších domácností, ale také individuální přístup k potřebám člověka a především změnu přístupu k lidem s postižením. Transformace je reakcí na nutnost vrátit lidem kontrolu nad vlastním životem, poskytnou jim možnost volby bydlení, využívání služeb, trávení volného času atd. (Příhonská, 2014, s. 62).

S tím souvisí uvědomění, že instituce není tvořena pouze budovami a ploty, ale stejně tak postojem lidí, kteří zde pracují a celé společnosti k lidem, kteří zde žijí (Krhutová, 2013, s. 32). Lidé, které byla společnost odjakživa zvyklá segregovat a po desítky let oddělovat nepropustnými zdmi ústavních zařízení, nyní v rámci transformačního procesu vstupují do běžné společnosti, kde musí často čelit stigmatům. Jednou z destigmatizačních aktivit je změna používaného jazyka, kdy by se o lidech s postižením nemělo mluvit jako o „postižených lidech“, kdy se na první místo klade postižení a pak až člověk nebo jako o „postižených“, kdy je člověk reprezentován pouze touto nálepkou (srov. Muusse, van Rooijen, 2019, s. 109;

Gulová, 2011, s. 19).

Transformace představuje odklon od ústavní péče, která produkovala „zústavnělého člověka“. Ústavní péče způsobovala, a na mnoha místech tomu tak je do současnosti, že člověk žije v podmínkách, které jsou nepřírozené a vytváří nepodnětné a neosobní prostředí. V rámci hierarchie organizace (poskytovatele sociální služby), jíž dominuje ředitel/ka, následován/a ostatními zaměstnanci od sociálních pracovníků po pracovníky v sociálních službách⁵, stojí člověk – klient – až na úplném konci. Je nucen dodržovat hygienické, požární a další bezpečnostní předpisy, které vyplývají z povahy zdravotnického zařízení, což mu znemožňuje výkony takových základních činností jako je praní vlastního prádla nebo mytí vlastního nádobí. To vede k oslabování kompetencí, rezignování na převzetí odpovědnosti za svůj vlastní život, snižování lidské sebedůvěry a v konečném důsledku důstojnosti. Typickým příkladem ústavní péče je nedostatek soukromí, typicky nemožnost mít vlastní pokoj, sdílení sociálního zařízení a skutečnost, že pracovníci organizace mnohdy všechny prostory považují za své pracoviště (Koncepce kvality sociálních služeb v Moravskoslezském kraji, 2008, s. 25-26).

Nutnost přizpůsobit se chodu organizace způsobuje, že v ústavním prostředí není prakticky možné zachovávat tzv. principy normality. Ty definoval již před 50 lety švédský psycholog Bengt Nirje. Vyjadřují přesvědčení, že lidé s postižením mají právo na takové životní podmínky a přístup k takovým každodenním činnostem, jaké mají jejich vrstevníci z intaktní společnosti. Mezi základní prvky toho, co je běžné a na co má člověk právo patří zachování rytmu běžného dne a týdne, oddělení sféry bydlení, práce a volného času, prožívání běžného ročního rytmu, respektování vývojové fáze člověka, respektování jeho přání, potřeby rozhodování, život ve světě obou pohlaví (Metodika pro plánování přechodu s člověkem, 2015, s. 25).

V souvislosti s transformací sociálních služeb se právě z uvedených důvodů často hovoří o kvalitě života, jejíž zvýšení je vnímáno jako jeden z cílů transformace. Kvalita života sestává ze tří základních veličin – fyzického prožívání, psychické pohody a sociálního postavení jedince. Kvalita života je těsně spjata rovněž s životním prostředím člověka a zahrnuje otázky smyslu a užitečnosti života (Dvořáčková, 2012, s. 56-57). Kvalita života je vysoce individualizovaný koncept a pouze individuálním přístupem lze dosáhnout zvýšení kvality života každého člověka.

⁵ Kterým jsou lidé z ústavů zvyklí říkat vychovatelé/vychovatelky.

Z perspektivy Maslowovy teorie potřeb v minulosti společnost dbala především o zajištění základních fyziologických potřeb lidí s postižením a zajištění jejich fyzického bezpečí. Ostatní nemateriální potřeby jako lásky a sounáležitosti, úcty, uznání a seberealizace nebyly považovány za nezbytné (srov. Kasáčková, Kozáková, 2016, s. 171). Přednost měly objektivní stránky kvality života, tedy ekonomické, sociální, zdravotní a environmentální podmínky. Subjektivní stránka představovaná spokojeností člověka pramenící z jeho osobních zájmů, cílů, přání a vlastností byla opomíjena (Kasáčková, Kozáková, 2016, s. 171). Tato nelichotivá skutečnost se však mění. V roce 2006 přijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením⁶ (dále také jako Úmluva), která v České republice vstoupila v platnost v roce 2009 a od roku 2010 za její implementaci odpovídá Ministerstvo práce a sociálního věcí, jakožto kontaktní místo Úmluvy v České republice. Česká republika zatím neratifikovala Opční protokol, jenž byl Valným shromážděním přijat společně s Úmluvou, a který by umožnil mezinárodnímu výboru OSN dohlížet na plnění Úmluvy (MPSV, 2020).

Úmluva je založena na obecných zásadách (článek 3), jimiž jsou respektování přirozené důstojnosti a samostatnosti osob, nediskriminace, respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti, dále rovnost příležitostí, rovnoprávnost mužů a žen a v neposlední řadě respektování rozvíjejících se schopností dětí se zdravotním postižením a jejich právo na zachování identity. Podle obecných závazků (článek 4) se smluvní státy zavazují zajistit a podporovat plnou realizaci všech lidských práv a základních svobod všem osobám se zdravotním postižením bez jakékoli diskriminace, dále dosáhnout postupně plné realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv a při tvorbě a provádění legislativy v otázkách týkajících se osob se zdravotním postižením konzultovat tuto problematiku s osobami se zdravotním postižením, i s dětmi se zdravotním postižením, a aktivně s nimi všemi spolupracovat prostřednictvím organizací je zastupujících.

Je ovšem důležité nezaměňovat kvalitu života s kvalitou sociálních služeb, ačkoliv právě ta má na člověka s postižením často klíčový dopad. V rámci ochrany

⁶ Základní zásady jsou obsaženy rovněž v zákoně č. 2/1993 Sb., Listině základních práv a svobod. Například čl. 3, odst. 1 zaručuje základní práva a svobody všem bez rozdílu, čl. 5 udává, že každý je způsobilý mít práva a článek 7 zajišťuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí s tím, že nikdo nesmí být podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

kvality života klientů sociálních služeb zákon o sociálních službách v § 2 stanovuje, že „rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležité kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob“. Spolu se zákonem o sociálních službách byly nově definovány standardy kvality sociálních služeb, jejichž obsah je přílohou č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Standardy kvality slouží jako vodítko pro poskytovatele sociálních služeb k zajišťování jejich kvality a zároveň slouží jako měřítko kvality při inspekcích. Jednoduše řečeno, standardy kvality popisují, jak má vypadat kvalitní sociální služba. Protože jedním z podstatných znaků kvality sociální služby je její schopnost podporovat své klienty v naplňování cílů, kterých chtějí s podporou služby dosáhnout, je ve standardech kladen důraz na orientaci na osobní cíle klientů za účelem konkretizace abstraktních ideálů typu důstojnost a plnohodnotný život (Dvořáčková, 2012, s. 90).

Ve snaze o zvýšení kvality sociálních služeb a v souladu s trendem v ostatních vyspělých společnostech byl přijat Etický kodex sociálního pracovníka České republiky. Kodex upravuje pravidla zodpovědnosti a etického chování sociálního pracovníka předně ke klientovi sociální služby, dále k zaměstnavateli, kolegům, profesi a společnosti. Etický kodex obsahuje základní principy vztahu sociálního pracovníka vůči klientovi (čl. 2.1). V kodexu jsou zdůrazněny hodnoty sociální práce mezi něž patří lidská důstojnost, sociální změna, sociální rovnost, mezilidské vztahy, mlčenlivost a diskrétnost (čl. 1).

Dosud byly uváděny důvody hovořící pro transformaci. Je ale zapotřebí nahlédnout na problematiku též z opačné perspektivy. Mezi odpůrci transformace nejčastěji zaznívají stanoviska, že někteří lidé mají tak vysokou míru potřeb, kterou nelze mimo domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytnout. Je pravdou, že lidé s postižením, kteří mají skutečně vysokou míru potřeb budou i v budoucnu potřebovat podporu poskytovanou pobytovými sociálními službami. Je však důležité, aby pobyt v takovém zařízení nebyl spojen se ztrátou autonomie a motivace k různým

činností. Toho může být dosaženo, pokud se pobytové služby budou co možná nejvíce přibližovat přirozenému prostředí malou kapacitou zařízení, vybavením, chováním personálu, režimem a umístěním v běžné zástavbě (Koncepce kvality sociálních služeb v Moravskoslezském kraji, 2008, s. 27-28).

Dalším argumentem užívaným proti transformaci, potažmo deinstitucionalizaci, je obava z rizik, která hrozí člověku s mentálním postižením mimo bezpečné zdi instituce. Je nutné přijmout fakt, že rizikové situace jsou běžnou součástí života každého člověka a jejich překonáváním získáváme zkušenosti a učíme se. Není možné, a z hlediska učení se ani správné, odstranit ze života lidí s postižením všechna rizika. Naopak je vhodné člověka na rizika připravit a podpořit jej, aby se v rizikových situacích naučil chovat. Tímto způsobem se z velkého rizika stává riziko přiměřené, běžné, jaké zažívá každý jiný člověk. Práce s rizikem by tak měla být součástí individuálního plánování každé sociální služby, která je poskytována lidem s mentálním postižením (Metodika pro plánování přechodu s člověkem, 2015, s. 25)

1.5. Vybrané typy služeb péče o lidi s mentálním postižením a jejich úhrada klientem

Jak již bylo uvedeno, transformace se nejvíce dotýká domovů pro osoby se zdravotním postižením (dále také DOZP), které jsou jedním z typů zařízení sociálních služeb vymezených v zákoně o sociálních službách (§ 34). Jedná se o službu sociální péče, již zákon o sociálních službách (§ 48) definuje takto: „*V domovech pro osoby se zdravotním postižením se poskytují pobytové sociální služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.*“ Maximální výše úhrady za poskytování sociálních služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením činí 210 Kč za poskytnutí ubytování, úklid, praní a žehlení, včetně provozních nákladů a 170 Kč za poskytnutí celodenní stravy, 75 Kč pak za oběd, včetně provozních nákladů souvisejících s přípravou stravy (Vyhláška č. 505, § 14).

Stejně jako DOZP jsou jedním z typů zařízení sociálních služeb chráněná bydlení (dále také CHB) (Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách, § 34). Chráněné bydlení je v zákoně o sociálních službách definováno (§ 51) jako „*pobytová sociální služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění,*

jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, případně individuálního bydlení.“ Chráněné bydlení je tedy dlouhodobou službou, která svým klientům umožňuje relativně samostatné bydlení v prostředí, jež se blíží běžné domácnosti. V praxi lze rozlišit trojí typ chráněného bydlení. (1.) Chráněná bydlení v areálu instituce, kdy se život jeho obyvatel stále odvíjí od institucionálního prostředí a jde tak spíše o humanizaci prostředí než o reálné změny v životech lidí. (2.) Dále existují chráněná bydlení v domovech rodinného typu, kde je pohromadě několik bytů a (3.) konečně úplná integrace v rámci zcela oddělených standardních bytů, kde jim je poskytována podpora dle jejich potřeb asistentem. Za všech okolností má však chráněné bydlení význam pouze tehdy, když v něm jeho obyvatelé netráví většinu svého času a docházejí do zaměstnání nebo svůj čas tráví jinde (Kasáčková, Kozáková, 2015, s. 173). Maximální výše úhrady za poskytování chráněného bydlení činí 170 Kč denně za celodenní stravu, 75 Kč za oběd, včetně provozních nákladů souvisejících s přípravou stravy, 210 Kč denně za poskytování ubytování a v případě potřeby praní a žehlení, včetně provozních nákladů a 130 Kč za hodinu poskytování úkonů základních činností chráněného bydlení podle skutečně spotřebovaného času (Vyhláška č. 505, § 17).

Posledním typem služby, jež je podstatní pro praktickou část této práce je podpora samostatného bydlení (dále také jako PSB), což je dle zákona o sociálních službách (§ 43) „*terénní služba poskytovaná lidem, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby*“. Maximální výše úhrady za poskytování podpory samostatného bydlení činí 130 Kč za hodinu podle skutečně spotřebovaného času, pokud netrvá celou hodinu, výše úhrady se poměrně krátí (Vyhláška č. 505, § 9).

Sociální služby hradí klienti z dávky nazvané příspěvek na péči, kterou přinesl zákon o sociálních službách. Příspěvek na péči se poskytuje ve čtyřech stupních osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby a slouží na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci při zvládnutí základních životních potřeb. Těmito potřebami jsou mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost (Zákon o sociálních službách, § 7, 9). Výše příspěvku pro osoby starší 18 let činí za kalendářní měsíc ve stupni I (lehká závislost) 880 Kč, 4 400 Kč ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) 8 800 Kč, pokud osobě

poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb nebo 12 800 Kč v ostatních případech a ve stupni IV (úplná závislost) 13 200 Kč, pokud osobě poskytuje pomoc poskytovatel pobytových sociálních služeb nebo 19 200 Kč v ostatních případech (Zákon o sociálních službách, § 11).

2. METODOLOGIE PRÁCE

Tato absolventská práce nese název Transformace z pohledu lidí se zdravotním postižením. Jak bylo popsáno v teoretické části práce, transformace je procesem, během něhož lidé se zdravotním postižením opouštějí ústavy sociální péče, dnes pod názvem domovy pro osoby se zdravotním postižením. To v praxi mnohdy probíhá tak, že odtud lidé odcházejí do chráněných bydlení, kde zvyšují své kompetence a samostatnost a následně se mohou přestěhovat do vlastní domácnosti a využívat terénní, popřípadě ambulantní sociální služby.

Cílem práce je vyhodnotit dopady procesu transformace na kvalitu života lidí s mentálním postižením tak, jak ji oni sami vnímali, při využívání tří typů sociálních služeb v průběhu svého života – domov pro osoby se zdravotním postižením (ústav sociální péče), chráněné bydlení a podpora samostatného bydlení. Pro naplnění tohoto výzkumného záměru byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. *„Kvalitativní výzkum je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obrat těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“* (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 17 dle Gulová, 2011, s. 81).

V rámci toho přístupu se autorka rozhodla, že provede rozhovor se třemi lidmi s mentálním postižením, kteří prošli procesem transformace a zachytí, jak tyto změny prožívali a jaké měly jednotlivé typy služeb vliv na kvalitu jejich života. Toto byla základní a jediná podmínka výběru informantů. Mezi informanty jsou dvě ženy a jeden muž z více než jednoho města. Práce splňuje čl. 30 nařízení Evropského parlamentu a Rady EU 2016/679 ze dne 27. 4. 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů), se č.110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů a o povinnosti zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se autorka dozvěděla při zpracování této práce. Jména informantů byla změněna. Informanti poskytli informovaný souhlas, který je Přílohou 1 k této práci a jejich podepsaný originál má autorka uschován. Z toho důvodu, že informanti této práce mají mentální postižení a písemný souhlas v dané podobě by pro ně nemusel být

zcela zřetelný, přistoupila autorka práce k tomu, že sestavila také vzájemnou dohodu mezi ní a informanty při aplikaci zásad snadného čtení. To znamená, že dohoda je sepsána větším písmem a vyhýbá se složitějším termínům a formulacím. V této podobě je souhlas Přílohou 2. Informanti obdrželi jeden podepsaný originál od každého dokumentu, stejně tak autorka této práce.

Hlavní metodou sběru dat této práce je rozhovor, doplněný o studium sociální dokumentace, jelikož v průběhu rozhovoru informanti využívali dokumentaci, kterou měli u sebe, popřípadě autorka spolu s nimi v průběhu rozhovoru vyhledala potřebné informace na internetu (např. výše úhrady za sociální službu). Byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, jako nejvhodnější. Bylo potřeba získat přibližně stejná data od všech informantů a zároveň je formulací otázek příliš nesvazovat. Každý z nich má totiž jiný životní příběh, jinak jej vnímal a měl jiné schopnosti jej reprodukovat. Svou roli má dále skutečnost, že informanti mají mentální postižení a tedy v různé míře snížené intelektové schopnosti, což má svůj vliv na vzájemnou komunikaci.

Pro výše uvedený cíl, tedy vyhodnocení dopadů procesu transformace na kvalitu života lidí s mentálním postižením, byly autorkou vybrány čtyři zkoumané oblasti. (1.) Rozhodování o sobě a svých záležitostech, (2.) pocit bezpečí a soukromí, (3.) náklady na živobytí a (4.) principy normality, které vycházejí z předcházející části práce, která poskytuje potřebná teoretická ukotvení. Pro každou oblast byly stanoveny tři dílčí výzkumné otázky, celkem tedy 12 (viz Tabulka 1). Jsou formulovány v 1. osobě, tedy z pohledu tázaného člověka. Na všechny otázky odpovídali informanti z pohledu života v domově pro osoby se zdravotním postižením, chráněného bydlení a vlastního bytu s využíváním služby podpory samostatného bydlení, což dává celkový soubor 36 odpovědí.

Tabulka 1: Zkoumané oblasti a dílčí výzkumné otázky

ROZHODOVÁNÍ O SOBĚ A SVÝCH ZÁLEŽITOSTECH
Kdo rozhoduje o tom, jak vypadá moje bydlení a s kým bydlím?
Kdo rozhoduje o tom, jak trávím svůj čas?
Kdo rozhoduje o tom, za co a jak utrácím své peníze?
POCIT BEZPEČÍ A SOUKROMÍ
Jak jsem spokojena se sociální službou?
Mám možnost být o samotě, mít tajemství?

Jak vnímám rizika doma a venku?
NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ
Jaké jsou mé náklady na bydlení?
Jaké jsou mé náklady na sociální služby?
Jaké jsou náklady na mé další životní potřeby?
PRINCIPY NORMALITY
Jaký je můj běžný denní, týdenní rytmus?
Jak slavím své narozeniny, svátky jako jsou Vánoce, Silvestr nebo Velikonoce?
Při jakých příležitostech se setkávám s jinými lidmi, jaké jsou mé životní role?

Výběr těchto oblastí pro průzkumné šetření je elementárním odrazem toho, co se v transformaci z pohledu autorky nejvíce promítá. Podle osobních dojmů z praxe autorky a také podle odborné literatury pravomoc rozhodovat o sobě a svých záležitostech není v rukou samotných lidí, ale instituce. Její představitele pak lidé, kteří v těchto institucích žijí nezdůdka vnímají jako své nadřízené. Na dodržování soukromí a zachování principů normality pak nejsou ve velkých institucích podmínky. Oblast nákladů na živobytí byla zvolena proto, že častým argumentem opatrovníků lidí s mentálním postižením, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti dle praxe bývá právě finanční náročnost samostatného bydlení a především proto, že náklady na živobytí jsou odrazem materiální pohody člověka.

Autorka chtěla měřit subjektivní hodnocení kvality života ve zkoumaných oblastech informantů. K tomu byl zvolen grafický nástroj odpovídající zásadám alternativní a augmentativní komunikace (dále také AAK) – emotikony. Po odpovědích na dílčí otázky v rámci každé oblasti byl následně každý informant požádán, aby pro jednotlivou sociální službu vybral jednu z pěti emotikon vyjadřující, jak kvalitu svého života v dané době vnímal. Informanti měli na výběr z 5 možností vyjadřující jinou míru spokojenosti (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Nástroj hodnocení kvality života informanty (dle AAK)

				
Nešťastně	Nespokojeně	Indiferentně	Spokojeně	Šťastně

U každého informanta jsou popsány základní informace, jeho osobní a rodinná anamnéza a popsáno, jak se dostal do ústavu, chráněného bydlení a nakonec do svého bytu s podporou samostatného bydlení. Tyto informace jsou důležité pro celkový obraz a také udávají dalším událostem kontext.

Na konci záznamu jsou uvedeny dvě otázky, pracovně nazvané „bonusové“. Jejich prostřednictvím se chce autorka práce dozvědět, co je na bydlení ve vlastní domácnosti pro respondenty nejlepší a co naopak nejtěžší. Účelem otázek není ambice zjistit, s jakými výzvami se informanti při samostatném bydlení vypořádají, ale jsou spíše sondou naznačující, zda se jim přestěhování do vlastního bytu vyplatilo.

Autorka by chtěla zdůraznit, že v následující kapitole je zachycen popis věcí a událostí z pohledu informantů. Nejedná se o nezávisle ověřená fakta, ale subjektivní interpretace událostí, které jsou právě předmětem tohoto průzkumného šetření. Odpovědi na jednotlivé otázky jsou pro snadnější orientaci převyprávěny, nejedná se o doslovný přepis. Pokud je použita doslovná citace je text uveden v uvozovkách. K tomuto kroku přistoupila autorka v případě, že informant použil takovou formulaci, která by jen obtížně šla přesně zachytit přepisem a pokud by informantem vnímaná realita byla přepisem redukována. Rozhovory probíhaly jednotlivě v domácnostech respondentů vždy v průběhu jednoho dne.

3. ZÁZNAMY KVALITY ŽIVOTA LIDÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM V PRŮBĚHU PROCESU TRANSFORMACE

Na následujících stránkách budou zachyceny příběhy tří lidí, kteří prožili část svého života v ústavu, odkud se přestěhovali do chráněného bydlení, z něhož se v rámci procesu transformace odstěhovali do své vlastní domácnosti, v níž nyní využívají službu podpora samostatného bydlení.

3.1. Informant 1

OSOBNÍ ANAMNÉZA
Základní údaje
Paní Růžena Rampová, 67 let
Osobnostní profil
Paní Rampová má ráda společnost, je přátelské povahy a vychází dobře s lidmi. Paní Rampová je zvědavá, ráda se učí novým věcem. Zajímá ji, jak věci fungují. Na druhou stranu rychle uspokojí svůj prvotní zájem a záhy si hledá další podněty.
Zdravotní stav
Paní Rampová má lehké mentální postižení a je soudním rozhodnutím omezena ve svéprávnosti. Léčí se s vysokým krevním tlakem.
Školní docházka a pracovní činnost
Paní Rampová vychodila 6 tříd základní školy, ale nepamatuje si jakého typu. V době života v ústavu se dle potřeby podílela na každodenních pracích v kuchyni, v zahradě a v prádelně. Do 65 let navštěvovala sociálně-terapeutickou dílnu. Poté rok pracovala na dohodu o provedení práce jako baristka na chráněné pracovní pozici. Do práce chodila obvykle jednou až dvakrát týdně na pár hodin. Nyní již pro věk a zdravotní potíže související s vysokým krevním tlakem nepracuje.
Zájmy, koníčky, trávení volného času
Paní Rampová o sobě říká, že ji baví vaření, pečení, procházky a cestování. Ráda se účastní společenských akcí a zažívá nové věci. Ráda si vyzkouší hru na hudební nástroje a věnuje se ručním pracím a výtvarné činnosti – vyrývání obrázků a výroba dekorací.

RODINNÁ ANAMNÉZA
Rodinné zázemí
<p>Otec paní Rampové zemřel krátce po jejím narození. Měla pak jak sama říká „druhého otce“, ke kterému má spíše negativní postoj. Bil ji i její matku, pil, byl sprostý. Paní Rampová na něj má řadu nepříjemných vzpomínek. Matka paní Rampové byla nemocná a zemřela, když jí bylo mezi 20 až 30 lety, paní Rampová neví přesně. Paní Rampová měla ještě bratra, kterého měla velmi ráda, ale zemřel před asi dvaceti až třiceti lety. Byli si blízcí, bratr ji navštěvoval. Paní Rampovou mrzí, že nemá žádnou jeho fotografii. Jedinou, kterou měla, jí kdysi v ústavu někdo roztrhal. Jelikož paní Rampová nemá žádné blízké příbuzné, vykonává funkci veřejného opatrovníka zplnomocněncem města, v němž paní Rampová bydlí.</p>
Výchova
<p>Paní Rampová se narodila v malé obci na Moravě. Její matka byla nemocná a nemohla se o své děti starat. Z toho důvodu, paní Rampová nikdy nebydlela s matkou. Než zemřela, jednou za čas, podle paní Rampové jednou za rok, si ji matka brala domů přibližně na týden. Během té doby měla ojedinělou příležitost zažít realitu normálního života, chodit nakupovat, prát a dělat ostatní domácí práce, které odkoukávala od své matky. Paní Rampová měla příležitost jezdit i ke své sestřenci, ale byla tam jen jednou, jelikož její strýc měl podobné sklony jako její nevlastní otec, pil a byl vulgární. Více tam tedy jezdit nechtěla. Paní Rampovou vychovaly v ústavu řádové sestry. Na některé z nich paní Rampová nevzpomíná ráda, jelikož se uchýlovaly k fyzickým trestům, podle vyprávění paní Rampové převažují však spíše hezké vzpomínky, třeba na jídla, která sestry připravovaly.</p>
Cesta do ústavu
<p>Paní Rampová nikdy v minulosti nebydlela v domácnosti. Jako první si vzpomíná, že ji umístili na internátní školu v Čechách, odkud ji, když jí bylo 13 let poslali do ústavu ve Slezsku, jelikož prý už byla dost „stará“. Vzpomíná, že první dojem nebyl příliš dobrý, zaskočilo ji, že jsou všude mříže, ale časem si na to zvykla. V tomto ústavu, který se později stal domovem pro osoby se zdravotním postižením pak paní Rampová strávila 45 let svého života.</p>
Cesta do chráněného bydlení
<p>Do chráněného bydlení se paní Rampová přestěhovala před 8 lety v roce 2012. Proběhlo to tak, že paní Rampová byla ve svém pokoji, kam za ní přišli pracovníci</p>

a zeptali se, zda by se chtěla přestěhovat do chráněného bydlení. Paní Rampová řekla, že neví a dostala pár dní na rozmyšlenou. Nakonec souhlasila a brzy se stěhovala. Své věci si dala do pytle, který si vzala s sebou. Paní Rampová říká, že zpočátku se jí tam líbilo, oproti ústavu to bylo prý lepší. Časem si paní začala říkat, jak by to bylo, kdyby se dostala úplně ven a bydlela někde jinde. Bylo to ale jen její přání, o kterém nemluvila, protože nevěděla, co by ohledně toho měla dělat a zda je to vůbec možné.

Cesta do vlastní domácnosti

Po sedmi letech v chráněném bydlení se paní Rampové naskytla příležitost opustit pobytovou službu, když se v jejím městě v rámci transformace sociálních služeb objevila služba podpora samostatného bydlení. Paní Rampová se rozhodla podat žádost o poskytování sociální služby PSB a později s ní sepsat smlouvu a s podporou pracovníků obou služeb a své opatrovnice začala hledat vhodný byt. Původně si paní Rampová přála se přestěhovat do většího města, kde již měla byt vybraný, ale nakonec nedopadlo vyjednávání podmínek nájemní smlouvy. Nakonec se paní Rampová rozhodla zůstat ve městě, kde dosud žila a přestěhovala se do uvolněného městského bytu, který se jí moc líbil.

Paní Rampová k přestěhování do vlastní domácnosti říká, že je tak moc spokojená, že neví, proč by měla bydlet v chráněném bydlení, když se o sebe dokáže postarat sama. Dodává, že už se ale nikam jinam stěhovat nechce, že konečně může žít tak, jak chce.

ROZHODOVÁNÍ O SOBĚ A SVÝCH ZÁLEŽITOSTECH

DOZP	CHB	PSB
		
Kdo rozhoduje o tom, jak vypadá moje bydlení a s kým bydlím?		
DOZP	O všem rozhodovala paní ředitelka a v minulosti řádové sestry a později vychovatelky „civilky“. V dávné minulosti paní Rampová bydlela na pokoji s dalšími sedmi lidmi a celkem jich tak bylo ve velkém pokoji osm, později už jen tři. Se spolubydlícími si paní Rampová rozuměla, bydlely spolu dlouho. Pak proběhla rekonstrukce domova, kdy se na téměř	

	<p>dva roky musela se všemi dalšími obyvateli paní Rampová přestěhovat do náhradního zařízení v jiném městě. Po rekonstrukci vznikla v domově nově komunita, kde jich bylo pět žen. Měly k dispozici dva pokoje, obývací a chodbu. Pak byla paní Rampová dočasně přesunuta do jiné komunity a po čase vrácena zpět. Proč, to paní Rampová neví, o všem rozhodovala paní ředitelka a vychovatelky.</p> <p>Pokoje na ústavu byly již zařízené, paní si nemohla rozhodnout o nábytku, o barvě zdí, ale mohla zde mít své osobní věci, pověsit si obraz na zeď a podobně.</p>
CHB	<p>Když se paní Rampová stěhovala do chráněného bydlení, již se mohla rozhodnout, s kým chce bydlet v pokoji. Pokoj sdílely dvě, pak zde byly další tři jednolůžkové pokoje, celkem jich v jednom domě bydlelo 5 žen. Kromě pokojů zde byl obývací pokoj spojený s kuchyní, dvě koupelny a menší prádelna. Byla zde možnost, aby si paní pořídila svůj nábytek a další vybavení pokoje. Když se malovalo, přihlédlo se k jejímu přání, jakou použít barvu.</p>
PSB	<p>Do vlastního bytu se rozhodla přestěhovat paní Rampová i její spolubydlící z chráněného bydlení a paní chtěly opět bydlet spolu. Přestěhovaly se v roce 2019, nyní téměř před rokem. Našel se byt o dispozici 2+1, kde paní měly možnost mít každá svůj pokoj a sdílet kuchyň a koupelnu. Obě paní si ale přály zachovat si obývací, jako společenský prostor bytu, kam chodí návštěvy a kde se žije přes den a rozhodly se, že budou nadále sdílet ložnici, kde má každá v jedné polovině svou postel a skříň.</p> <p>Vše ohledně toho jak to vypadá v jejich bytě si rozhodla paní Rampová se svou spolubydlící. Při jeho zařizování podpořily paní obě služby – chráněné bydlení a podpora samostatného bydlení. Poté, co paní po přestěhování ukončila smlouvu s chráněným bydlením, jí poskytuje terénní asistenci služba PSB.</p>
Kdo rozhoduje o tom, jak trávím svůj čas?	
DOZP	<p>O tom, jak paní Rampová trávila svůj čas rozhodovaly sestry, později vychovatelky. Říkaly, paní Rampové co bude kdy dělat, kam půjde. Na vše prý byly plány a rozvrhy práce a povinností, které člověk musel</p>

	<p>dodržovat. Volného času bylo málo. Paní Rampová jej využívala tak, že po večerech sledovala televizi nebo se přes den procházela po zahradě a občas promluvila s kolemjdoucími lidmi za plotem. Ven moc nemohla, jelikož vychovatelky o ně měly strach. Po zeptání mohla paní do města, ale jen ve skupině a s doprovodem vychovatelky.</p>
CHB	<p>Na chráněném bydlení už to bylo lepší. Paní Rampová stále musela plnit povinnosti, jako úklid a nově rovněž vaření, praní a nákupy, o jejichž načasování rozhodovali pracovníci. Už se však nejednalo o vyplnění celého dne a po jejich splnění si člověk mohl užívat volného času. Možnosti jeho využití zde byly mnohem širší než v domově. Paní Rampová již mohla chodit sama ven, na návštěvu, na společenské akce, ale vždy se musela zeptat, nebo to alespoň nahlásit. Většina návrhů na aktivní trávení volného času, na výlety a podobně, však pocházela z iniciativy pracovníků a paní Rampová se jim musela přizpůsobit. Přizpůsobení bylo vyžadováno ve více oblastech. Pět lidí se například dělilo o jednu kuchyň s jedním sporákem. Často se stávalo, že paní Rampová si musela vařit již velice brzy, třeba kolem 9 nebo 10 hodiny dopoledne.</p>
PSB	<p>Paní Rampová říká, že teď dělá co chce, kdy chce. Jediné, čemu se nyní musí přizpůsobit jsou dle jejích slov plánované podpory, kdy za ní dochází asistenti služby podpora samostatného bydlení. Od počátku, kdy měla paní po přestěhování intenzivnější podpory, došlo po domluvě a podle potřeb paní Rampové k jejich postupné redukci.</p> <p>Paní Rampové prý nyní nikdo neříká co má dělat, nebo že má někde jít. Když si dá úkol, na který zapomene, udělá jej zkrátka až další den. Paní Rampová se poprvé v životě samostatně rozhoduje v plánování svého času.</p>
Kdo rozhoduje o tom, za co a jak utrácím své peníze?	
DOZP	<p>V ústavu, později v domově, nebylo příliš příležitostí k utrácení peněz. Paní Rampová dostávala od vychovatelky své peníze, většinou 200 Kč asi na 14 dní, které utrácela za drobné občerstvení. Všechny další věci, jako oblečení nebo drogerii nakupovala paní Rampová v doprovodu vychovatelky, která zboží platila jejími penězi. Paní Rampová říká,</p>

	<p>že chápala, že to jsou její peníze, ale neměla žádný přehled o tom, kolik peněz má, nebo jak se s nimi hospodaří.</p>
CHB	<p>Na chráněném bydlení se už paní Rampová učila platit sama. Jelikož se učila sama si vařit, začala si chodit nakupovat, zpočátku s podporou pracovnice. Paní Rampová má soudně stanoveno, že může hospodařit s částkou 500 Kč měsíčně. Tuto částku dostávala a hospodařila s ní necelý týden. Peníze jí však obvykle vydávala jen klíčová pracovnice, za kterou se zástup stanovoval jen u delší dovolené. Pokud pracovnice nebyla v práci, musela to obvykle paní nějak vydržet. Pětisetkoruna, kterou paní Rampová dostávala se jí vydávala z její kasy. Do ní si každý měsíc ukládala 4000 Kč, pro něž si s podporou pracovníka chodila k paní opatrovnici. Na konci každého kalendářního měsíce zpracovala pracovnice bez paní Rampové vyúčtování její pokladny, kam paní Rampová musela doložit všechny své účty. Paní Rampová v té době měla zpracovaný materiál, kde bylo popsáno, s kolika penězi hospodaří a za co je utrácí, ale nebyla příliš vtažena do praktické stránky svého hospodaření a neměla o něm tedy velký přehled.</p>
PSB	<p>O svých penězích si prý paní Rampová nyní rozhoduje sama, k tomu má podporu asistentek, které s ní hovoří o jejích plánovaných nebo již uskutečněných nákupech za cílem, aby paní Rampová se svou měsíční hotovostí vyšla. Paní si nyní chodí jednou za měsíc pro 5 000 Kč, z nichž si postupně z kasy vybírá částky dle svých potřeb, bez ohledu na to, která asistentka u ní daný den je. Paní Rampová si nyní schovává účtenky jen pro svůj přehled, již je neodevzdává paní opatrovnici a jednou za měsíc si je s asistentkou projde, ty nepotřebné vyhodí a ty, které by mohla potřebovat pro případnou reklamaci, si ponechá. Paní Rampová si nyní s podporou vede přehled, kam si průběžně zaznamenává své výdaje. V tomto přehledu si svých 5 000 Kč rozdělí do jednotlivých oblastí, jako je strava, drogerie, léky, volný čas, osobní věci, věci do domácnosti a podobně, z nichž si výdaje postupně odečítá a vidí, kolik v dané oblasti může ještě utratit.</p>

POCIT BEZPEČÍ A SOUKROMÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jak jsem spokojena se sociální službou?		
DOZP	<p>Podle paní Rampové jim v ústavu říkali, co se bude dít, že někdo přijde na návštěvu, jak se mají chovat a co říkat. Bylo jim včas oznamováno, že se bude malovat, že nepoteče voda, že budou opravy. Paní Rampová říká, že jim všechno říkali a že neměla pocit nejistoty. Se službou ale nebyla spokojena. Všechny obyvatele umývali hromadně, což se paní Rampové nelíbilo. Nechtěla se koupat spolu s ostatními. Dosáhla toho, že se mohla koupat sama, jelikož byla samostatnější. Paní Rampová měla velkou potřebu být co nejvíce samostatná a má pocit, že ji vychovatelky podceňovaly, myslely si, že zapomíná a nerozumí, ale paní Rampová říká, že všechno věděla moc dobře.</p>	
CHB	<p>Taktéž na chráněném bydlení rozuměla paní Rampová všemu, co se kolem děje. Musela se učit mnoha novým věcem, ale učila se prý rychle. Se službou však také nebyla spokojená. Vadilo jí, že byla neustále pod dohledem. Zpočátku se pracovnice koukaly, jak se myje nebo jak jí, což jí bylo nepříjemné. Bylo tam moc kontroly a paní Rampová chtěla více samostatnosti.</p>	
PSB	<p>Paní Rampová je nyní prý se službou spokojená. Co si sama nerozhodne, to zkrátka není. Paní Rampová by si stále přála ještě více svobody. V současné době má dvakrát týdně samostatnou hodinu a půl dlouhou podporu a jednou týdně stejně dlouhou společnou podporu se svou spolubydlící. Mimo tyto pravidelné podpory má paní podporu, když to potřebuje, nejčastěji se jedná o doprovod na nějaký mimořádný nákup, například nábytku, doprovod k lékaři nebo doprovod při vyzvednutí měsíční hotovosti. Dle jejích slov ji tyto podpory omezují, že v danou dobu nemůže jít ven nebo někam jet.</p> <p>Paní Rampové poprvé v životě asistenti vykaží a oslovují ji „paní Rampová“. Zpočátku se to paní Rampové nelíbilo, nebyla na to zvyklá a nerozuměla, proč to tomu je. Asistenti jí vysvětlili, že se jedná</p>	

	o znamení partnerství a respektu k ní, jako dospělému člověku. Postupem času si na to paní Rampová zvykla a přestalo jí to vadit.
Mám možnost být o samotě, mít tajemství?	
DOZP	V ústavu paní Rampová neměla nikdy možnost být sama, ani když si to moc přála, zkrátka nebylo kde. Kdyby se prý schovala, tak by ji hledali a našli. Člověk by prý musel utéct, aby byl sám, ale to nemělo smysl, stejně by se musel vrátit. Co se týče tajemství, každý chtěl vědět všechno vědět, jak vychovatelky, tak spolubydlící. Svá tajemství se paní Rampové držet nedařilo, protože ji vydírali, že s ní skončí, pokud jim to neřekne. Všichni věděli všechno o všech, i paní ředitelka prý chtěla všechno vědět.
CHB	Na chráněném bydlení už to bylo lepší. Byla zde již možnost být sama v pokoji, nebo když šli ostatní do práce, tak byla paní Rampová doma jen s pracovníci. Přesto se ale nemohlo nikdy stát, že by nikdo nevěděl, kde je, každou svou cestu ven musela hlásit, kam jde a kdy se vrátí. Stávalo se, že jí její plány byly zakázány. Tajemství paní Rampová na chráněném bydlení také neudržela. Pracovníci vyzvídali, chtěli všechno vědět. Paní Rampové taktéž vadilo, že neměla možnost si pokoj zamknout, takže do něj mohl každý z chráněného bydlení kdykoli vstoupit a to i v době, kdy nebyla doma.
PSB	Podle paní Rampové je to v podporovaném bydlení „superní“ a je šťastná. Není nutné dělat nějaké tajnosti a nemusí se nikomu zodpovídat. Přesto naprostou většinu svého času tráví paní Rampová se svou spolubydlící, jedná se však o jejich svobodnou volbu a kdykoliv mají možnost si jedna od druhé odpočinout a zavřít se třeba do druhého pokoje nebo vyrazit na procházku.
Jak vnímám rizika doma a venku?	
DOZP	V ústavu všechna rizika pracovníci odstranili, žádná nebyla. Nebyla zde možnost vařit, prát nebo žehlit. Tyto aktivity dělali pracovníci. Když třeba vychovatelka prala, tak paní Rampová jen prádlo pověsila. Obyvatelé ústavu nikdy nebyli sami, sestry tam bydlely a později v domově měly vychovatelky i noční. Paní Rampová nemusela nikdy žádnou krizovou situaci samostatně řešit. Rizika nebyla ani při pobytu venku. Ven směli jen s doprovodem nebo později i ve dvojicích, ale přesto je strašili

	<p>napadením, znásilněním a okradením, aby nikam nechodili. Podle paní Rampové se všichni jen nudili v ústavu.</p>
CHB	<p>Po přestěhování do chráněného bydlení se objevila nová rizika. Paní Rampová mohla sama chodit do města, na návštěvu k novým sousedům, do obchodu. Když ale pracovnice neměla prý dost odvahy, tak se stávalo, že ji ven nepustila. Paní Rampová se nově věnovala praní, nákupům potravin, vaření a je ráda, že to tak bylo, že se to naučila. „Riziko stálo za to, byl to příslib toho, že vstoupí do svého života“.</p> <p>Při pobytu venku s sebou paní Rampová v té době začala pro případ potřeby nosit telefon. Pro případ nouzové situace doma, byla složka s postupem ve skříni, kam měly přístup pracovnice a paní Rampová s ní nikdy nepracovala. Volně dostupné však byla pravidla chráněného bydlení, o nichž ale paní Rampová nevěděla. Když se něco dělo, pracovnice jim řekla, co dělat. Pracovník byl přítomen ve dne, ale v noci už byly se spolubydlícími samy. Nikdy se však nic nestalo a nemusely nic řešit.</p>
PSB	<p>Podle paní Rampové je ve vlastním bytě více nebezpečí, jmenovitě sražení autem, přepadení, ale dá se to zvládnout. Paní Rampová si je jistější, když je se svou spolubydlící, jsou na všechno dvě, nosí si ven telefon, kdyby bylo nutné zavolat pomoc. V případě potřeby by se prý paní Rampová obrátila telefonicky na asistentky nebo by řekla o pomoc známé sousedce, která je zdravotní sestra. Paní Rampová má doma nyní dokument, kde má popsány různé mimořádné situace, k nimž může dojít, jako že neteče voda, nebo někdo cizí klepe na dveře a podobně, a je zde popsáno, jak postupovat. Paní Rampová říká, že všechna rizika stojí za tu svobodu, kterou nyní má a rozhodně by neměnila.</p>

NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaké jsou mé náklady na bydlení?		
DOZP	Paní Rampová neví, kolik platila v domově a nemá ani žádné dokumenty, v nichž by šlo informaci dohledat. Podívaly jsme se na internetové stránky organizace a zjistily, že v současné době zde bydlení ve dvouložkovém pokoji společně se stravou vychází na 10 633 Kč měsíčně. Paní Rampová to označila jako hodně.	
CHB	Kolik platila paní Rampová v chráněném bydlení, to již věděla. Bylo to 180 Kč za den, měsíčně průměrně 5 580 Kč. Stravu si již paní Rampová platila zvlášť z peněz, s nimiž si hospodařila s podporou pracovníků CHB.	
PSB	Za pronajatý byt od města platí paní Rampová 5 075 Kč nájem, s elektřinou a teplem je pak částka 6 815 Kč, napůl se spolubydlící, což je pro paní Rampovou 3 408 Kč. Nově si musí k nájmu a sociální službě platit výdaje jako jsou poplatek za popelnice (500 Kč ročně), poskytování služby internetu a televizní vysílání (na půl se spolubydlící, tedy asi 250 Kč). Tyto výdaje v současné době platí opatrovnice paní Rampové z jejího účtu.	
Jaké jsou mé náklady na sociální služby?		
DOZP	V domově náležel celý příspěvek na péči poskytovateli služby, v případě paní Rampové se pravděpodobně jednalo o 4 400 Kč, jelikož nyní pobírá příspěvek ve stupni II, v dané době však mohl být vyšší. O tom, že v ústavu hradila rovněž sociální službu paní Rampová totiž nevěděla.	
CHB	V chráněném bydlení platila paní Rampová 100 Kč za hodinu poskytování úkonu, které se počítalo po minutách. Průměrně bylo paní Rampové účtováno 4 700 Kč měsíčně. Maximální výše úhrady za kalendářní měsíc byla částka ve výši přiznaného příspěvku na péči. Paní Rampová v chráněném bydlení vždy platila příspěvek celý. Pracovnice zde měla k dispozici po celý den, což paní Rampová využívala hlavně zpočátku po přestěhování z ústavu, kdy pro ni byly mnohé činnosti nové, ale ke konci pobytu zde už podporu využívala minimálně.	

PSB	V současné době využívá paní Rampová službu Podpora samostatného bydlení, za niž platí 50 Kč za hodinu podle skutečně spotřebované podpory na minuty. Během prvních měsíců byla průměrná částka 1 500 Kč, ale v posledním čtvrtletí, kdy si paní Rampová vyjednala méně podpor, je to průměrně 1 000 Kč.
Jaké jsou náklady na mé další životní potřeby?	
DOZP	V ústavu nebylo podle paní Rampové moc příležitostí, za co utrácet peníze. Na ústavu je desítky let řádové sestry a později vychovatelky „civilky“ samy také stříhaly nebo barvily. Dlouhou dobu nevyužívala paní Rampová žádné služby mimo zdi ústavu, maximálně si prý z „kapesného“ koupila nějakou cukrovinku. Všechno, co potřebovala zajišťoval ústav.
CHB	Na chráněném bydlení se již situace změnila. Paní Rampová si chodila pro částku 4000 Kč měsíčně, z níž si platila veškeré své jídlo, drogerii a další své potřeby. Paní Rampová měla více příležitostí k utrácení peněz, například i na společenských akcích a na výletech.
PSB	Paní Rampová si nyní měsíčně vyzvedává 4 500 Kč na své osobní potřeby, jimiž stále zůstává strava, osobní drogerie, nově drogerie do domácnosti a potřeby do domácnosti. Vybavení domácnosti, především spotřebiče a nábytek však paní Rampová platila na půl se svou spolubydlící mimořádně z úspor na svém účtu, který spravuje její opatrovnice.

PRINCIPY NORMALITY		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaký je můj běžný denní, týdenní rytmus?		
DOZP	Paní Rampová říká, že v ústavu byly celodenní povinnosti. Muselo se uklízet, dělat pomocné práce v kuchyni nebo na zahradě. Každý den byl prý stejný. Většinu času se paní Rampová nudila a „čas prostě pomalu utíkal, den za dnem“.	

CHB	Na chráněním bydlení to podle paní Rampové bylo lepší. Když si člověk splnil své povinnosti, mohl si jít po svém. Již zde bylo více aktivit a možností, jak trávit čas, například procházkami. O víkendu zde nebylo tolik povinností a například nechodili údržbáři.
PSB	Paní Rampová o svých dnech ve vlastním bytě hovoří s nadšením. Dny a týdny jí rychle utíkají. Je to prý tím, že je teď veselejší, všechny dny jsou zkrátka radostnější. Ve svém předchozím životě prý byla „zavřená“.
Jak slavím své narozeniny, svátky jako jsou Vánoce, Silvestr nebo Velikonoce?	
DOZP	Na ústavu všechny oslavy probíhaly společně. Vánoční výzdobu dělaly řádové sestry, někdo chodil domů, paní Rampová v minulosti na celé svátky odjížděla k rodině své kamarádky (bývalé pracovníci ústavu). Byla u nich až do Nového roku. Když trávila Silvestra v ústavu většina lidí chodila před půlnocí spát, jelikož byli třeba unavení z léků, ale paní Rampová vydržela a koukala na ohňostroj z okna. S dárky to bylo tak, že si paní Rampová o něco řekla a pracovníci jí to z jejich peněz koupili a zabalili pod stromeček. Cukroví pekly řádové sestry a později vychovatelky, paní Rampová občas pomáhala.
CHB	Vánoce na chráněním bydlení probíhaly podobně jako předtím v domově. Pracovníci se ptali, co paní Rampová chce, šla to s nimi koupit a pak prý „musela zapomenout“, jak to vypadá a dostala to pod stromeček. Dárek si většinou odvezla zabalený s sebou ke kamarádce, kde trávila Vánoce a tam si jej na Štědrý večer rozbalila. Postupem času, však u kamarádky během svátků tráví stále méně času. V posledních letech třeba dva dny. To, zda se na Vánoce peklo prý záviselo na dobré vůli pracovníce, zda byla ochotná nebo ne. Většinou se tedy nepeklo a když ano, tak si paní koupila hotové těsto a s podporou pracovníce vykrajovala a pekla cukroví v troubě.
PSB	Letos poprvé strávila Vánoce paní Rampová ve svém bytě. Ke kamarádce jela se svou spolubydlící na jeden den, na Boží hod. Vyměnila si dárky s přáteli a sama sobě si letos pod stromeček již nic nekoupila. Zprvu pekla paní Rampová se svou spolubydlící s podporou asistentek, později již zkoušely dělat nějaké vlastní cukroví a také si připravily domácí

	koňaky. Paní Rampová byla nadšená, že strávila Vánoce ve své vlastní domácnosti.
Při jakých příležitostech se setkávám s jinými lidmi, jaké jsou mé životní role?	
DOZP	<p>Během života v ústavu se paní Rampová potkávala s omezeným počtem lidí, přirozeně se spoluobyteli domova a pracovníky. Paní Rampová říká, že se potkávala s lidmi, kteří chodili kolem plotu a občas si s nimi povídala. Paní Rampová se diví, proč ona nemohla být venku, když byla tak jak sama říká „šikovná“. Občas šla paní Rampová ven v doprovodu vychovatelek, na nákup, na společenskou akci ve městě, ale vždy to bylo ve skupině s dalšími spolubydlíci. Všem prý bylo jasné, že jde o lidi z ústavu.</p> <p>V této době měla paní jednu základní identifikační roli, která převažovala všechny ostatní, a to bylo chovanka ústavu. Dále byla spolubydlící, kamarádkou, občas zákaznicí v obchodě nebo uživatelkou služby, ale vždy to bylo s „nálepkou“.</p>
CHB	<p>Na chráněném bydlení získala paní Rampová nové společenské role. Všechny byly ale hlavně zpočátku ve spolupráci s pracovníci. Jelikož již paní Rampová nebyla zavřená za plotem domova, chodila často ven a potkávala nové lidi. Navázala například vztahy s novými sousedy. V této době si paní Rampová také s podporou našla poprvé v životě práci mimo své bydliště, za kterou dostávala mzdu. Nově tedy byla zaměstnankyní, baristkou. S tím souviselo, že se musela více naučit cestovat za prací, a byla tedy cestující v MHD. Když chodila paní Rampová po městě, byla zkrátka „jednou z davu“. Již měla příležitosti oprostít se od nálepky člověka s postižením.</p>
PSB	<p>Paní Rampovou teď v navazování vztahů neomezují žádné zdi a žádná umělá pravidla. S paní Rampovou jsme dokázaly přijít na celou řadu společenských rolí, které jsou pro ni nové, například nájemnice bytu, hostitelka, páníčka od domácího mazlíčka (paní si nedávno se svou spolubydlící pořídila křečka), hospodyňka, kuchařka a pekařka, majitelka velkého množství věcí v bytě. Mnohé další situace pak paní Rampová zažívá přirozeněji, než tomu bylo v minulosti – zákaznice u kadeřnice, pacientka u doktora, něčí návštěva. Když jde nyní paní Rampová ven, jde</p>

	buďto úplně sama nebo se spolubydlící, nebo pokud potřebuje vyřídit něco s podporou pracovníka služby PSB jde opět sama nebo i se spolubydlící, ale už se nejedná o velkou skupinu lidí.
--	--

BONUSOVÉ OTÁZKY
Co je nejtěžší na bydlení ve vlastní domácnosti?
Podle paní Rampové nic takového není.
Co ne nejlepší na bydlení ve vlastní domácnosti?
Paní Rampová je ve vlastním bytě spokojená a nic jí prý nechybí. Říká o sobě, že je „volné ptáče“ a může chodit všude, kam chce. Jedním slovem svoboda.

3.2. Informant 2

OSOBNÍ ANAMNÉZA
Základní údaje
Elen Modrá, 42 let
Osobnostní profil
Paní Modrá si vytváří vztahy spíše pomaleji, společenská je až ve skupině lidí, které zná. Na první dojem je paní Modrá ostýchavá a nerozhodná, když se však osmělí, je velmi vnímavá, komunikativní a proaktivní. Paní Modrá je velmi samostatná a má velký přehled o dění ve společnosti.
Zdravotní stav
Paní Modré diagnostikovali lehké mentální postižení, pro něž má na základě soudního rozhodnutí ustanoveného opatrovníka. Vážnější fyzické onemocnění nemá.
Školní docházka a pracovní činnost
Paní Modrá chodila na klasickou základní školu, kde absolvovala tři třídy, poté přešla na několik let na zvláštní školu. Přála se vyučit se zahradnicí, v jejím okolí pro to byla i vhodná škola. Její matka si ale přála, aby pracovala v domácnosti, na statku a starala se o sestru s těžkým mentálním postižením, takže na zahradnickou školu nenastoupila.

Paní Modrá celý život pracovala, zprvu v dětství a dospívání v domácnosti a na rodinném statku. V době života v ústavu pak docházela pro korespondenci na poštu a jako dobrovolnice docházela pomáhat na jiný statek pečovat o zvířata. Poté ale této práce musela zanechat a nastoupit do kuchyně v ústavu, kde pracovala bez nároku na mzdu. Považovalo se to za terapii. Pracovala zde tři hodiny, později ještě déle, každý den. Dále pomáhala v prádelně dle potřeby. Tento stav trval několik let, později začala za svou práci v ústavu dostávat 250 Kč měsíčně. Později si paní Modrá v kuchyni přála skončit, protože se k ní nechovali pěkně a hledala si různé brigády, například dva roky roznášela letáky. Následně si našla stálé místo v chráněném pracovišti, kam dosud dochází každý všední den na 6 hodin.

Zájmy, koníčky, trávení volného času

Paní Modrou provází celým životem veliká láska ke zvířatům. Se spolubydlící chová kočku a psa. Dále paní Modrá ráda zahradničila, když měla tu příležitost, nyní v bytě se alespoň stará o květiny. Většinu času paní Modré zabírá péče o domácnost, občas sleduje televizi. Na navštěvování společenských akcí občas paní Modré nezbývá energie.

RODINNÁ ANAMNÉZA

Rodinné zázemí

Paní Modrá je nejmladší ze tří dětí, má starší sestru a staršího bratra. Paní Modrá se narodila do druhého manželství své matky a její sourozenci mají jiného otce. Otec paní Modré od rodiny odešel, když jí byly dva roky. Poté žila sama s matkou a sourozenci. S bratrem v době jejího dospívání na 11 let ztratila kontakt, jelikož se dostal pod špatný vliv a skončil ve vězení. Dodnes si nejsou příliš blízcí, má problémy s alkoholem a je silný kuřák. Vztah udržuje naopak se svou sestrou, která nyní bydlí v DOZP, kde dříve žila ona sama. S matkou není paní Modrá v kontaktu vůbec, jelikož ji dle popisu paní Modré finančně zneužívala a týrala. Dále má paní Modrá dvě tety, sestry své matky. Kdysi si byly poměrně blízké, nyní o sobě ví a s jednou z nich se paní Modrá po dlouhé době nedávno viděla.

Výchova

Paní Modrou vychovala matka, měla sice dva starší sourozence, ale bratr s nimi již později nežil a o sestru s těžkým mentálním postižením se naopak musela starat ona. Paní Modrá těžce pracovala v domácnosti a na statku, kde měli velkochov dobytka. Na své dospívání nevzpomíná ráda, jelikož těžká dřina byla spojena s tíživou

finanční situaci. Navíc vztah s matkou popisuje paní Modrá jako špatný. Měla sklony k agresi a své dětiabila. Paní Modrá velice špatně nesla, v jakých podmínkách žila zvířata na statku a jak se k nim její matka špatně chovala.

Paní Modrá se po dosažení zletilosti mnohokrát pokoušela z domu odejít, její matka jí ale schovávala doklady a brala veškeré peníze.

Cesta do ústavu

Když už bylo domácí násilí v rodině neúnosné a paní Modrá se bála o život svůj i své sestry, požádala o pomoc své tety, které je za přítomnosti policie od matky odvedly. V té době bylo paní Modré 21 let. Chvíli obě žily u jedné z tet, která však měla svou práci a svou rodinu. Obě sestry tak byly přesunuty do Psychiatrické nemocnice v Opavě, sestra z důvodu svého těžkého postižení, paní Modrá kvůli svému psychickému stavu, kdy měla velké úzkosti, které se projevovaly pláčem a nespavostí z toho, že opustila zvířata na statku, mezi nimi i svého milovaného koně. Paní Modrá se diví, že jí za normální reakci na to, že se její život obrátil vzhůru nohama a stýskalo se jí, zavřeli do psychiatrické léčebny. Z psychiatrické nemocnice šla paní Modrá na chvíli k druhé tetě a odtud na ubytovnu, kterou jí zařídily. Zde strávila paní Modrá necelý rok. V té době byla evidovaná na úřadu práce a dostávala chvíli podporu v nezaměstnanosti. Jelikož měla od 18 let nárok na invalidní důchod, který ale nepobírala, zpětně jí jej vyplatili. Z těchto peněz paní Modrá v té době žila. Navázala přátelské vztahy se zaměstnanci ubytovny, kteří jí poprvé v životě například učili poznávat hodiny. Paní Modrá to popisuje jako období, kdy se celkově „učila, jak by se asi mělo správně žít“. Zatímco paní Modrá bydlela na ubytovně, její tety jí zařizovaly bydlení v ústavu a mimoto zařídily, že byla soudně zbavena svéprávnosti. Výkon opatrovníka převzala jedna z tet. Paní Modrá dodnes nechápe, proč se to stalo. Před svým nástupem do ústavu se tam byla podívat a moc se jí tam nelíbilo, odrazovaly ji hlavně mříže na oknech. Na výběr však neměla a tak se domluvilo, že ji pracovníci ústavu vyzvednou autem na ubytovně.

Když strávila nějakou dobu v ústavu, nabídli jí možnost přestěhovat se do chráněného bydlení ve vzdáleném městě na Moravě. Paní Modrá však nechtěla opustit sestru, která bydlela ve stejném ústavu, ale na jiném oddělení a tak se rozhodla zůstat. V ústavu žila od svých 21 let do 35 let.

Postupem času teta nestíhala být její opatrovnící a funkci převzala jedna z pracovnic domova. Když ta změnila práci, stal se jejím opatrovníkem bratr, který byl však značně nespolehlivý a tak se paní Modrá rozhodla, že jejím opatrovníkem bude město a nyní má tedy veřejného opatrovníka.

Cesta do chráněného bydlení

Cesta paní Modré do chráněného bydlení byla složitá. Napoprvé ji spolu s dalšími třemi ženami dali do menší budovy v areálu ústavu, který byl považován za chráněné bydlení. Paní Modrá vzpomíná, že sice měly větší klid a méně kontroly, ale nebyl zde přidělen žádný pracovník, který by jim pomáhal. Jednou z jejich spolubydlících byla paní, se kterou bydlí do současnosti. Další dvě paní však byly méně samostatné a nedokázaly se o sebe postarat. Tato péče tak přešla na paní Modrou, pro niž bylo velmi náročné starat se nejen o sebe, ale i o ostatní, které se navíc o nic starat nechtěly. Spolubydlící tak spolu nevycházely, často tam vznikaly konflikty. Paní Modrá se tak vrátila zpátky do domova.

Paní Modrá vzpomíná, že po čase si ji zavolala paní ředitelka spolu s více „šikovnějšími“ lidmi a sdělila jim, že se pod stejnou organizací otevírá chráněné bydlení, že dostali byty. Na byt, který jí byl přidělen čekala paní Modrá rok. Když byl volný, šla se tam podívat a se stěhováním souhlasila. Přestěhovala se tam v roce 2013 a strávila tam téměř 7 let. Jednalo se o samostatný byt v běžném panelovém domě na sídlišti.

Cesta do vlastní domácnosti

Paní Modrá se od pracovníků chráněného bydlení dozvěděla, že se objevila možnost přestěhovat se do vlastní domácnosti, kde by měla zajištěnu potřebou podporu. Vlastně se nejednalo ani tak o možnost, jako o nutnost. Organizace, pod níž chráněné bydlení, kde paní Modrá bydlela, spadalo tlačila na to, že se musí pro svou samostatnost překračující službu chráněného bydlení odstěhovat a uvolnit místo dalším. Paní Modrá měla velký strach, nevěděla, co ji čeká, jestli bude mít pomoc, kterou potřebuje, ale chápala, že přestěhovat se musí. Přejícné období bylo pro paní Modrou plné nejistoty. Každý mluvil jinak, psychiatricka se stěhováním do vlastní domácnosti nesouhlasila, příliš nadšený nebyl ani opatrovník, pracovníci CHB říkali, že to být musí. Paní Modrá si tedy podala žádost u organizace poskytující službu podpora samostatného bydlení a s podporou

obou služeb a opatrovníka hledala bydlení, což se asi po tři čtvrtě roce podařilo. Nyní bydlí v prostorném bytě o dispozici 2+1, kde má „konečně“ vlastní pokoj.

ROZHODOVÁNÍ O SOBĚ A SVÝCH ZÁLEŽITOSTECH		
DOZP	CHB	PSB
		
Kdo rozhoduje o tom, jak vypadá moje bydlení a s kým bydlím?		
DOZP	<p>Své umístění v domově si paní Modrá vybrat nemohla, umístili ji na pokoj s dalšími třemi ženami, s jednou z nich ale příliš nevycházela a to jí její žití moc znepríjemňovalo, protože tato paní byla oblíbenkyní vrchní sestry, která rozhodovala úplně o všem. Vrchní sestry se prý všichni báli. Paní Modrá toto období popisuje jako „hodně špatné“. Pokoje pro čtyři osoby byly tehdy v ústavu největší, pak tam byly pokoje i třílůžkové nebo dvoulůžkové. Dále zde byly obývací, které byly společné pro celé patro, přičemž se lidé z různých pater mohli navštěvovat. Veškeré vybavení bylo ústavní, nic vlastního mít paní Modrá nemohla, vyjma osobních věcí. Na pokoji bylo možné mít rádio a třeba květiny, ale ty vadily její spolubydlící, takže je mít stejně nemohla. Paní Modrá vzpomíná, že v té době vlastnila jen oblečení a walkman.</p> <p>Když domov procházel rekonstrukcí, paní Modrou spolu s dalšími přestěhovali do ústavu v jiném městě. Zde si však mohla vybrat, s kým bude na pokoji. Pokoj sdílela se svou sestrou a s další spolubydlící, s níž zůstala i po rekonstrukci, později s ní bydlela v bytě chráněného bydlení a s níž se taktéž rozhodla pro společné bydlení ve vlastní domácnosti.</p>	
CHB	<p>Spolubydlící pro chráněné bydlení si paní Modrá vybrala, ale všechno vybavení bytu zařizovala paní ředitelka. Z počátku tam nebylo nic vlastního, ale postupem času si paní Modrá do bytu nějaké vlastní věci pořídila. Jednalo se o drobnější věci, jako lampa, křeslo, koberečky, kuchyňské vybavení, počítač, ložní prádlo a podobě.</p>	

PSB	<p>Při zařizování bytu už záleželo na přání paní Modré. Co se týče společných prostor, hlavně velké kuchyně, ale i chodby, koupelny a WC se paní Modrá na všem domlouvala se svou spolubydlící. Zcela podle svého si ale zařídila svůj pokoj, který je velmi útulný, je v něm spousta květin a krásných výtvorů paní Modré a nechybí ani zázemí pro zvířata.</p>
Kdo rozhoduje o tom, jak trávím svůj čas?	
DOZP	<p>O všem rozhodovaly vychovatelky, říkaly, co má paní Modrá dělat, jestli půjde do dílen, pracovat na zahradě, do kuchyně nebo něco jiného. Na některé úkony byly psané plány. Svůj rozvrh měl například úklid. Nadto dostávali úkoly dle rozhodnutí vychovatelek. Nebylo tam třeba vařit, prát a tak paní Modrá říká, že měla více volného času, akorát jej neměla, jak trávit. Nesměla za plot mimo zahradu, což jí bylo nesmírně líto. Záviděla lidem z venku, že chodili na pouť, nebo jiné akce, že mají volnost, ona nesměla nikam a neměla v ruce žádné peníze. Když se ve městě konala nějaká akce, stávalo se, že se vychovatelkám nechtělo, a když už někam šli, chodilo se ve velkých skupinách. Většinou se paní Modrá dostala ven, v rámci výletů domluvených společně s jinými ústavy, na které se jezdilo autobusy. Takto byla paní Modrá 2x na zájezdu v Chorvatsku. Za to je paní Modrá ráda, na druhou stranu ji mrzí, že měla jet do Itálie, ale pracovníci jí včas nevyřídili pas a tak se na poslední chvíli dozvěděla, že nepojede.</p>
CHB	<p>Chráněné bydlení paní Modré a její spolubydlící bylo v rámci organizace specifické. Jednalo se o byt v obyčejném panelovém domě na sídlišti, který zakoupil kraj a poskytl jej pro tento účel. Pár minut od bytu se pak nacházely dva řadové domečky, v nichž byly pokoje a obýváky, každý pro pět lidí. Paní tak byly trochu stranou a časem jim to poskytlo více samostatnosti.</p> <p>Zpočátku chodila pracovnice do bytu k paním každý den a byla zde skoro pořád. Postupem času to paním vadilo, byly samostatnější a pracovnice chodila stále méně častěji. Na lednici měly papír, na němž bylo uvedeno, v kolik hodin se vstává, v kolik je oběd, kdy se uklízí a podobně, ale neřídily se tím a dělaly si věci podle sebe. Ve svém programu se prý</p>

	paní Modrá stále musela přizpůsobovat dění na vzdálenějším chráněném bydlení.
PSB	V současné době si paní Modrá o všem rozhoduje sama. Pracovníci služby podpora samostatného bydlení s paní Modrou hovoří o jejích plánech, o možnostech trávení volného času, ale rozhodnutí je vždy na paní Modré. Když se paní Modrá pro něco rozhodne, ale není si jistá, jak to udělat, požádá v této věci o podporu. V praxi se tak často jedná o pomoc s vyhledáváním informací, plánováním cesty, popřípadě je-li to nutné, o doprovod. Paní Modrá nejraději tráví čas doma se svými zvířaty a zútulňováním bytu.
Kdo rozhoduje o tom, za co a jak utrácím své peníze?	
DOZP	Před pobytém v ústavu měla paní Modrá svou kartu, ke svým penězům tak měla přístup a nakládala s nimi na své živobytí dle svého uvážení. Když přišla do domova, kartu jí rozstříhali a ona o tuto možnost přišla. Měla k dispozici menší částku peněz, s níž ale nesměla hospodařit sama. S vychovatelkou si vždy sepsala seznam věcí, jako káva, čaj, cukr, nějaká sladkost, společně šly do obchodu, kde vychovatelka penězi paní Modré zaplatila. Stejně to probíhalo na společenských akcích. Paní Modrá si řekla, co by si dala a vychovatelka jí to z jejích peněz koupila. Paní Modrá popisuje, že na různých akcích se vychovatelky snažily získat pro klienty věci zadarmo, například svezení na kolotoči na pouti. To probíhalo tak, že vychovatelky apelovaly u poskytovatelů na skutečnost, že se jedná o velkou skupinu a že mají postižení. Co se týče například oblečení, to si paní Modrá vybírat nemohla, vybírala vychovatelka. V ústavu se často nakupovalo tak, že obchodnice z místní tržnice přivezla do domova věci ve velkém, paní Modrá si musela věci vyzkoušet a vychovatelka rozhodla o koupi. Paní Modrá tak často nosila věci, které se jí nelíbily a necítila se v nich dobře. Navíc oblečení patřilo mezi depozita a muselo se tak opatřovat výšivkami jmen. Jelikož se pralo ve velkém v prádelně, stejně to ztrátám nezabránilo.
CHB	Situace na chráněném bydlení byla podle paní Modré už lepší. Správa účtu přešla z organizace zajišťující službu chráněného bydlení na opatrovnici, k níž si paní Modrá každý měsíc chodila pro částku 4 000 Kč v doprovodu

	<p>pracovnice. Tyto peníze byly uloženy v kase, která byla zamčena ve skříni, od níž měla klíč pracovnice a odkud si paní Modrá postupně brala menší částku na své hospodaření. Již si začala kupovat samostatně veškeré potraviny. Oblečení, které si již ale mohla vybrat, a jiné dražší věci nakupovala v doprovodu pracovníka. Paní Modrá si vedla sešit, kam si vlepovala účty a následně pracovnice provedla bez paní Modré vyúčtování její poklady. Paní Modrá vzpomíná, že musela doložit, jak utratila každou korunu.</p>
PSB	<p>Paní Modrá si v současné době hospodář samostatně, jak je to jen možné s ohledem na soudní rozhodnutí ve věci omezení ve svéprávnosti. Hospodaření je v současné době oblastí, kde paní Modrá ze strany služba samostatného bydlení potřebuje nejvíce podpory, jelikož v ostatních oblastech je zcela samostatná a vyžaduje maximálně radu nebo si o věcech chce pohovořit. Paní Modrá má u sebe doma kasu, klíč jí na podpory nosí asistenti. Asistenti ji rovněž doprovází k vyzvednutí měsíční hotovosti u paní opatrovnice. Tato částka byla v nedávné době navýšena. Asistenti s paní Modrou hovoří o jejích plánovaných výdajích, aby si paní Modrá naplánovala, kolik peněz a na jak dlouho si vezme. Paní Modrá si místo sešitu nyní vede přehlednou tabulku, v níž má na jednotlivé oblasti hospodaření vyčleněnou určitou částku na měsíc, z níž si své výdaje odečítá. Má tak přehled, kolik peněz a za co ještě může utratit. Nyní paní Modrá účtenky nedokládá opatrovnici, ale schovává si je pro sebe a jednou za měsíc je prochází s asistenty, ty nedůležité vyhazuje a ty, které by se mohly hodit pro případnou reklamaci, si uschovává. Jídlo, oblečení, potřeby do domácnosti, vše si již paní Modrá kupuje samostatně. Podporu asistenta využívá v případě, že si kupuje něco drahého, nebo něco, co je pro ni nové a potřebuje pomoci s výběrem.</p>

POCIT BEZPEČÍ A SOUKROMÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jak jsem spokojena se sociální službou?		
DOZP	<p>Paní Modrá popisuje, že v ústavu věděla, co se kolem ní děje, jaké jsou plány a co se chystá. Dopředu prý byli informováni o různých úpravách a rekonstrukcích a chodili po nich pomáhat, třeba s úklidem. Co se týče chování vychovatelek, lišilo se to člověk od člověka. Paní Modrá často cítila pocity křivdy a nespravedlnosti. Vzpomíná, že zažila mnoho zesměšňování a urážek. Paní Modrá popisuje, že byli „průhlední“, pracovníci o nich věděli všechno a nebylo tak „lehké jim čelit“.</p> <p>Vychovatelky paní Modré tykali, klienty obvykle oslovovali křestním jménem, popřípadě příjmením bez titulu paní, pokud byla shoda jmen mezi klientkami.</p>	
CHB	<p>Všechno bylo stejné jako na ústavu, oslovování, informování a chování. V té době si paní Modrá stále přála větší samostatnost než ve skutečnosti měla. Moc jí vadilo, že hlavně zpočátku byl u nich pracovník pořád a nemohla si věci dělat podle sebe.</p>	
PSB	<p>Paní Modrá v současné době oceňuje podporu, kterou má již jen v omezeném rozsahu, a to třikrát týdně půl hodiny a jednou týdně hodinu, kdy s asistenty řeší především hospodaření, chystá léky nebo si vykládá, co prožívá, co se děje v práci a podobně. Paní Modrá ví, že podporu potřebuje a je spokojená jak to je, ale uvádí, že někdy by měla raději jiné plány než asistenci. Občas se musí přizpůsobit, a to ji odvádí od jiných aktivit, které by v tu dobu raději dělala, musí spěchat domů a trochu ji to omezuje. Asistenti jí vykají a oslovují „paní Modrá“, což pro ni byl z počátku nezvyk.</p>	
Mám možnost být o samotě, mít tajemství?		
DOZP	<p>V domově nebylo kde být sama, všude někdo byl. Dokonce ani na zahradě se člověk nemohl sám projít, někdo se k němu hned připojil. Soukromí paní Modrá neměla. Tajemství se jí občas podařilo udržet, ale většinou pracovníci věděli o všem. Hlavně zpočátku to bylo těžké, doma žila jinak.</p>	

	Na ubytovně pak měla veškerou volnost, pouze hlásila na vrátnici, když plánovala se někde déle zdržet. Na ústavu byla najednou „zavřená“, nikam nesměla, neměla žádné peníze. Bylo to „kritické“, jelikož předtím se už naučila žít svobodně a mohla se rozhodovat. V ústavu se za ní všechno zavřelo“.
CHB	Na chráněném bydlení stále sdílela pokoj se svou spolubydlicí. Příležitosti k tomu být sama byly vzácné, ale na rozdíl od ústavu se občas objevovaly. Mimo spolubydlicí byla v bytě především zpočátku téměř pořád pracovnice. Seděla u nich u kuchyňského stolu, kde „si něco psala a počítala“. Také sousedé se dozvěděli, že pochází z ústavu a jedna paní sousedka neustále nabízela svou pomoc, až byla dotěrná. I zde, stejně jako v ústavu, se šířily drby a pracovníci podle paní Modré bývali indiskrétní.
PSB	Paní Modrá má nyní vlastní pokoj, o kterém říká, že je to jediná místnost, která je jen její a nemusí se nikomu přizpůsobovat. Právě na vlastní pokoj se před stěhováním z CHB nejvíce těšila. Umožňuje jí to mít více prostoru od své spolubydlicí, s níž se prý občas nepohodne, jelikož spolu jinak tráví všechnen čas, protože spolu též pracují.
Jak vnímám rizika doma a venku?	
DOZP	V době života na ústavu paní Modrá nejvíce vnímala rizika při své práci v kuchyni, na které je hodně upozorňovali pracovníci. Brali jim ostré nože, nesměli sahat na kráječ na salámy. Vyjma kuchyně žádné riziko nebylo. Paní Modrá vzpomíná na ranní neplánovaná poplachová cvičení, kdy se zjišťovalo, za jak dlouho se dostanou všichni z budovy ven. Během cvičení paní Modrá vyběhla jen v pyžamu, botách a bundě ven, kde musela dlouho čekat, než se evakuje celá budova včetně klientů na lůžku. Podle paní Modré nebyli vedeni k tomu, aby si sami uměli poradit v různých situacích. Vždy byl s nimi nějaký pracovník, který problém vyřešil. Občas se ale stalo, že nemohli v případě potřeby nikoho najít, protože pracovnice šla kouřit nebo si někde stranou povykládat s kolegyní.
CHB	Na chráněném bydlení přestalo být zvykem, že by paní Modrá měla neustále k dispozici pracovníka. Měla u se pravidla chráněného bydlení, kde byla všechna pravidla, zákazy, postupy řešení různých situací, ale jak

	se v průběhu rozhovoru ukázalo, paní Modrá ani nevěděla, že je u sebe má a nebyla zvyklá podle nich v nouzi postupovat. Vždy se obracela na pracovníky. Rizik zde již bylo více, protože si paní Modrá sama vařila, prala a samostatně se pohybovala venku, ale v souvislosti s tím se jí nikdy nic nestalo. Mezi obvyklé situace, které řešila byly zabouchnuté dveře nebo prasklá žárovka.
PSB	Paní Modrá si uvědomuje, že pro ni nyní existuje více rizik a říká, že na ústavu byla více chráněna. Obavy z rizik sice má, protože je nepříjemné, když se něco stane, ale ví, že se může obrátit telefonicky na asistenty a ti jí buďto poradí nebo v případě potřeby pomohou. Paní Modrá má složku, kde má popsány různé neobvyklé situace, které mohou v bytě nastat a jak by se měly řešit.

NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaké jsou mé náklady na bydlení?		
DOZP	V domově se platilo za stravu, za ubytování, za praní. Paní Modrá prý nikdy neviděla na papíře částku, kterou platila. Sami si to strhávali z účtu paní Modré, který jako organizace vedli a když se paní Modrá chtěla zeptat, kolik má peněz na účtu, pracovnice ji odbývala, že nemá čas. Paní Modrá říká, že vůbec nebyla vtahována do rozhodování o svých penězích. Vzpomíná, že vůči organizaci jí za jejich správy vznikl nějaký dluh, který jí postupně strhávali. Podle internetových stránek organizace v současné době bydlení ve dvoulůžkovém pokoji společně se stravou vychází na 10 633 Kč měsíčně.	
CHB	Paní Modrá platila 180 Kč za den, což představovalo 5 580 Kč měsíčně již samozřejmě bez jídla. V té době již paní Modrá platila na půl se svou spolubydlící nově internet, což pro ni bylo 250 Kč měsíčně.	
PSB	Podle nájemní smlouvy, již má paní Modrá u sebe platí nájem ve výši 5 450 Kč a dalších 1000 Kč za služby. Náklady na bydlení platí napůl	

	se svou spolubydlící, její polovina je tedy 3 225 Kč a k nim opět 250 Kč jako polovina za internet a koncesionářský poplatek a nově poplatek za komunální odpad 500 Kč ročně.
Jaké jsou mé náklady na sociální služby?	
DOZP	V domově náležel celý příspěvek na péči poskytovateli služby, v případě paní Modré je to 880 Kč, jelikož pobírá příspěvek ve stupni I, zda to tak bylo i v minulosti paní Modrá neví.
CHB	Paní Modrá u sebe neměla žádné vyúčtování poskytované služby z chráněného bydlení a na tuto částku si nevzpomínala. Podle internetových stránek organizace platila paní Modrá 100 Kč za hodinu služby. Pokud nebyla péče poskytována celou hodinu úhrada se krátila a účtovala po minutách. Maximální výše úhrady za kalendářní měsíc byla částka ve výši přiznaného příspěvku. Vzhledem ke skutečnosti, že při dané sazbě vychází příspěvek na necelých 9 hodin podpory měsíčně, kterou paní Modrá v té době jistě vyčerpala, je jasné, že příspěvek byl využíván celý.
PSB	V bytě paní Modrá využívá sociální službu podpora samostatného bydlení, kde je cena 50 Kč za hodinu, přičemž se úhrada započítává podle skutečně spotřebovaného času po minutách. Maximální výše úhrady je výše příspěvku. V prvním čtvrtletí po přestěhování paní Modrá využila podporu průměrně za 1 800 Kč, z nichž uhradila 880 Kč. Nyní, kdy se již nevyřizují náležitosti související se stěhováním a paní Modrá si na nové podmínky již zvykla a požaduje méně podpory, využívá paní Modrá podporu za necelých 700 Kč měsíčně.
Jaké jsou náklady na mé další životní potřeby?	
DOZP	V době pobytu v ústavu paní Modrá utrácela částky ve výši desítek korun měsíčně za drobné občerstvení, jídlo, nebo se jí strhávaly peníze za účast na výletech. Vše potřebné měla paní zajištěno domovem.
CHB	Na chráněném bydlení si již paní Modrá platila veškeré jídlo, s podporou si nakupovala oblečení. V této době si zakoupila první mobil, později nový chytrý telefon a další věci osobní potřeby a vybavení bytu. Paní Modrá si pořídila kočku a její spolubydlící psa, což se stalo významnou položkou jejího rozpočtu. Standardně hospodařila se 4 000 Kč, které si

	vyzvedávala s doprovodem u svého opatrovníka a z nich si platila obvyklé výdaje.
PSB	Paní Modré ke všem výše uvedeným výdajům nově přibyl nákup drogerie do domácnosti a také si ze svých úspor zakoupila nábytek a vybavení ve svém pokoji, včetně televize a napůl se svou spolubydlící vybavila zbytek bytu z úspor ze svého účtu. Veškeré své osobní potřeby, jako strava, kredit, léky, drogerie a tak dále si paní Modrá hradí sama ze svých 6 000 Kč, které si každý měsíc vyzvedává u své opatrovnice a které si postupně vybírá ze své kasy

PRINCIPY NORMALITY		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaký je můj běžný denní, týdenní rytmus?		
DOZP	Od pondělka do pátku byl každý den stejný, víkendy se lišily tím, že mohli déle spát a ráno bylo klidnější. Za hezkého počasí se paní Modrá snažila co nejvíce pobývat venku na zahradě. Prostředí ale neměla příležitost měnit. Všechny činnosti se odehrávaly v areálu ústavu, spala tam, jedla tam, chodila tam ho dílen, byla tam tělocvična. Po prvotním šoku po příchodu si paní Modrá zvykla, oceňovala, že má co jíst a žije v čistotě. To byly lepší podmínky, než které znala z domova a tuto skutečnost jí její tety často připomínaly.	
CHB	Zpočátku na chráněném bydlení udávala denní rytmus přítomnost pracovnice, která chodila před 8 hodinou, pak odcházela na oběd a večer o půl šesté odcházela. Rok během pobytu na CHB paní Modrá nepracovala a pak měla brigády, pracovala dva až čtyři dny v týdnu. Krátce před přestěhováním si našla práci, kterou navštěvuje každý všední den na 6 hodin a práci se poté vše přizpůsobilo.	
PSB	Na život paní Modré má velký vliv práce, čtyřikrát v týdnu má pak podporu asistentek, s nimiž se věnuje především hospodaření, popřípadě něčemu jinému, co potřebuje. Během víkendů nemá paní Modrá ani práci,	

	ani podporu a užívá si, že to jsou dny jen pro ni, kdy si může dělat, co chce.
Jak slavím své narozeniny, svátky jako jsou Vánoce, Silvestr nebo Velikonoce?	
DOZP	Když bylo v ústavu více lidí, co měli narozeniny, dělala se velká oslava v jídelně. Na Vánoce moc lidí v domově nezůstávalo, ti zbylí se sešli u stromečku v obýváku. Paní Modrá říká, že co si přáli, to jim vychovatelky koupily, věděli tedy, co pod stromečkem budou mít. Na Silvestra většinou téměř všichni usnuli, ti zbylí se sešli v jídelně, kde měli nachystané občerstvení, dívali se na televizi, dali si připítek a dívali se z okna na ohňostroj. Všechno se dělalo hromadně. Během Velikonoc mívaly na snídani mazanec, dostali čokoládového zajička a přišel je polít vodou zahradník.
CHB	Na CHB byl stále tlak, aby se všechno slavilo hromadně. Při těchto sešlostech na jednom z domů chráněného bydlení se musely hrát hry a soutěže. Rozhodující bylo přání pracovníků, které se muselo respektovat. Poslední Vánoce před odstěhováním paní Modrá a její spolubydlící dosáhly toho, že mohly slavit Vánoce u sebe v bytě dle svého. Výběr dáreků probíhal na CHB podobně jako v ústavu, paní si jej šla s pracovníkem vybrat a pak jej dostala na Vánoce. Nemohla však vždy dostat to, co chtěla, svůj názor, jestli to je vhodný dárek sdělovali i pracovníci a vedli paní k tomu, aby si vybíraly užitečné věci. Silný tlak ze strany pracovníků cítila paní Modrá také u slavení narozenin, jelikož spolurozhodovali o tom, jak je má kdo slavit a koho má pozvat.
PSB	V bytě si vše paní Modrá dělá, jak chce. Moc si užila Vánoce, kdy mohla být v klidu doma, užívat si vánoční atmosféru, koukat na pohádky. O narozeninách pohostila kamarádky a kolegy pohoštěním připraveným u sebe v kuchyni. Může si pozvat koho chce na soukromou oslavu a být jen s lidmi, které má ráda. Paní Modrá si to doma umí udělat útulné a výzdobu prý přizpůsobuje ročnímu období.
Při jakých příležitostech se setkávám s jinými lidmi, jaké jsou mé životní role?	
DOZP	Paní Modrá popisuje, že byla především člověkem ústavu. Neví, čím jiným byla. Z lidí se setkávala jenom se zaměstnanci, se kterými neustále trávila čas a to bylo všechno.

CHB	Na CHB už to prý bylo lepší, chodila do obchodu, po venku se již pohybovala samostatně. Stala se nově sousedkou, paničkou domácích zvířat, zaměstnankyní, kolegyní, zákaznicí v obchodě. Již po městě mohla chodit samostatně.
PSB	Je to prý nejlepší, žije normální život, se vším, co to přináší. Je vším, čím chce.

BONUSOVÉ OTÁZKY
Co je nejtěžší na bydlení ve vlastní domácnosti?
Porozumění si se spolubydlící, protože spolu stále tráví hodně času.
Co ne nejlepší na bydlení ve vlastní domácnosti?
Paní Modrá je ráda, že je svobodná a může si pořídit, to co sama chce.

3.3. Informant 3

OSOBNÍ ANAMNÉZA
Základní údaje
Pan Pavel Hermann, 57 let
Osobnostní profil
Pan Hermann říká, že rád zkouší nové věci a žije spořádaný život. V průběhu svého života měl problémy s výbušností, kterou ale připisuje nepřírozenosti ústavního života a především nesprávné medikaci, která se takto projevovala. Po změně léků agresi zvládá a fyzicky již nikoho nenapadá, ale stále je „horká hlava“.
Zdravotní stav
Pan Hermann popisuje, že v posledních letech se jeho zdravotní stav zhoršil, prodělal operace nohou a infarkt. Nyní mu dělají problém schody. Současné zdravotní problémy jsou podle pana Hermanna následky těžké práce a sportu.
Školní docházka a pracovní činnost
Pan Hermann v první třídě klasické školy propadl. Neuměl totiž zcela správně česky, jelikož tři roky před zahájením školní docházky žil v zahraničí. Tato skutečnost jej prý předznamenala k tomu, že ho považovali za mentálně

postiženého. Pan Hermann tedy vychodil osm tříd zvláštní školy, učil se dobře, míval vyznamenání.

Když pan Hermann ukončil základní školu, začal pracovat. Pracoval jako kalič, stavební dělník, závozník. Krom toho byl dva roky na vojně u pracovních technického praporu. Po nástupu do ústavu pomáhal personálu – v kuchyni, na zahradě, na vrátnici, pomáhal údržbářům a se vším, co bylo potřeba. Pobíral 50 Kč na hodinu a měsíčně si vydělal i 1 600 Kč. V posledních letech pak pan Hermann pekl sušenky pro kavárnu, účastnil se besed pro školy a působil jako auditor sociálních služeb, když hodnotil, jak se v pobytové službě žije jejím klientům. Nyní pan Hermann z důvodu zhoršení svého zdravotního stavu nepracuje, ale stále se snaží šířit svou zkušenost se životem v ústavu a za tímto účelem své paměti sepsal.

Zájmy, koníčky, trávení volného času

Životním zájmem pana Hermanna byla jeho pracovní činnost, která mu přinášela uspokojení. Mimoto má velmi rád muziku a dokáže ovládat počítač a využívat internet. Jeho koníčkem je elektronická hra poker, ale pan Hermann upozorňuje, že nehraje o peníze, to by nikdy neudělal, jedná se jen o simulaci.

RODINNÁ ANAMNÉZA

Rodinné zázemí

Pan Hermann je třetím ze čtyř sourozenců. Měl bratra a dvě sestry, bratr před 16 lety zemřel, sestry nyní žijí v Čechách. Pan Hermann říká, že si nejsou příliš blízcí, udává, že jej šikanovaly. Rodiče byli rozvedení a s otcem se pan Hermann příliš nevídal. Byl cizinec a zemřel, když bylo panu Hermannovi 21 let při neštěstí na šachtě. V zahraničí měl pan Hermann dědečka a babičku z otcovy strany a doma v Česku babičku z matčiny strany. Matka pana Hermanna zemřela před 15 lety a jejich vztah byl komplikovaný. Pan Hermann říká, že její matka „měla za blázna“.

Výchova

Pan Hermann se narodil v Česku, ale od svých tří do šesti let žil v zahraničí u prarodičů, kam jej poslali rodiče, protože tamní podnebí by mohlo mít dobrý vliv na jeho zdraví. Po návratu do Česka je ještě několikrát navštívil. Pan Hermann žil v bytě s matkou, její matkou a svými dvěma sestrami. Matka byla v částečném invalidním důchodu a babička již byla vysokého věku, pan Hermann se tak musel začít starat o domácnost a také se snažil přivydělávat na různých brigádách.

Cesta do ústavu

Když dospěl, odstěhoval se pan Hermann od matky na ubytovnu. O bydlení však časem přišel a žil rok na ulici. Matka mu nabídla, aby se k ní nastěhoval. Nejednalo se však o pohodové soužití. Jednou na něj jeho matka zavolala doktora a policii a ti jej odvezli do Psychiatrické nemocnice, tehdy léčebny, kde strávil asi dva roky. Pan Hermann toto období svého života popisuje jako nejhorší ve svém životě, líčí, že zde byl „zdrogovaný“. V té době mu přišel dopis, že jej zbavili svéprávnosti. Jednalo se prý o popud jeho matky. Tehdy jej nikdo nevyšetřil a k soudnímu jednání nebyl pozván. Opatrovníkem byla ustavena jeho matka, později pak starší sestra. Z léčebny se opět vrátil domů, ale podmínky zde pro něj byly bezúčinné a tak sám požádal matku, ať mu pomůže s hledáním ústavu. Pan Hermann říká, že nevěděl o jaký ústav se jedná a že na něm byl spáchán podvod. V té době to vnímal jako možnost dostat se pryč, jako šanci na lepší život, protože sám by na byt neměl, bydlení bylo drahé. Pan Hermann si přesně pamatuje den a hodinu nástupu do ústavu, bylo to v roce 1994. V prvním ústavu pan Hermann pobýval šest let, než jej museli zavřít a v rámci restituce vrátit církvi. Pan Hermann byl přemístěn do jiného, mnohem většího ústavu v zámku, kde prožil dalších 10 let. V roce 2009 pan Hermann žádal o navrácení svéprávnosti, čehož sice nedosáhl, ale nadále již nebyl zbaven svéprávnosti, ale pouze omezen.

Předtím než pan Hermann nastoupil do ústavu měl přítelkyni. Jelikož ale věděl, že už se ven nedostane řekl jí, ať si najde někoho jiného a žije si svůj život. Další partnerský vztah už poté neměl.

Cesta do chráněného bydlení

Jelikož byl pan Hermann dle možností samostatný, bylo mu v roce 2010 nabídnuto chráněné bydlení. Pan Hermann to považoval za poslední šanci, kdy může potvrdit, že se o sebe dokáže postarat. Na chráněném bydlení pan Hermann znovuobjevoval ztracené schopnosti zejména v oblasti vaření a hospodaření s penězi. Po svou letech od posledního soudního jednání pan Hermann opět zažádal o navrácení svéprávnosti. Opět nebyl zcela úspěšný, ale od té doby mu byla výrazně navýšena částka, s níž mohl samostatně hospodařit na 10 000 Kč.

Cesta do vlastní domácnosti

Po čtyřech letech na chráněném bydlení byl pan Hermann osloven službou podpora samostatného bydlení, že existuje možnost přestěhovat se do vlastní domácnosti a že splňuje potřebné předpoklady. Pan Hermann říká, že se tomu zpočátku bránil,

protože to znamenalo nejistotu po dvaceti letech strávených v bezpečí instituce, ale nakonec souhlasil. Byl to způsob, jak všem dokázat, že se mylili, když si mysleli, že se z ústavu nikdy nedostane a že nedokáže žít sám. Z chráněného bydlení se pan Hermann přestěhoval do pronajatého bytu se dvěma spolubydlíci. V bytě prožili pět let, ale potom jim byla zrušena nájemní smlouva a museli si s podporou hledat nový byt. Pan Hermann říká, že nálepka toho, že jsou z ústavu způsobila, že je sousedé nepřijali a rovněž že se jim proto obtížně hledalo nové bydlení. V novém bytě žije pan Hermann již jen s jedním spolubydlícím, druhý pán se rozhodl, že již chce bydlet zcela samostatně.

Před čtyřmi lety žádal pan Hermann o navrácení svéprávnosti potřetí a tentokrát již byl úspěšný. U soudu vypovídala taktéž sociální pracovníce ze služby podpora samostatného bydlení. Plné svéprávnost pan Hermann dosáhl po pětadvaceti letech od jejího zbavení a vnímá to jako svůj největší úspěch.

ROZHODOVÁNÍ O SOBĚ A SVÝCH ZÁLEŽITOSTECH		
DOZP	CHB	PSB
		
Kdo rozhoduje o tom, jak vypadá moje bydlení a s kým bydlím?		
DOZP	V prvním ústavu to pro pana Hermanna bylo obtížné, protože to tam bylo velmi malé a přeplněné. Na pokoji spalo 18 lidí a sdíleli dokonce i skříň. Ve druhém ústavu už to bylo lepší, na pokoji byli pouze tři. Na rozhodnutí s kým bude na pokoji se pan Hermann podílet nemohl. Říká však, že se spolubydlíci celkem vycházel a byli to spíše pracovníci s kým měl problém. Veškeré vybavení bylo ústavní, ale nebylo to prý špatné. Pan Hermann si chválí, že ve společném obýváku byla televize a moderní sedačka.	
CHB	Na chráněném bydlení už to bylo lepší. Pan Hermann už měl nejen skříň, ale také stolek, který byl uzamykatelný. V pokoji mohl mít svůj plakát. Z osobních věcí vlastnil kromě šatstva zejména rádio a pak třeba hrnek na kávu. To, s kým bude na pokoji si již mohl vybrat, respektive vybral si jej spolubydlící, který s ním chtěl bydlet.	

PSB	Původně žili v prvním bytě tři, nyní společně bydlí pouze dva. Pan Hermann říká, že nyní si o všem rozhoduje sám. Má sice starší nábytek, ale stačí mu to. Kdyby měl něco nového a drahého, akorát by se prý bál, že mu to někdo ukradne. V bytě byl v průběhu rozhovoru poměrně nepořádek, ale pan Hermann říkal, že mu to takto vyhovuje a že pracovníci podpory respektují, jak je on spokojený. Je-li potřeba a přeje-li si to jednou za čas jej při úklidu podpoří.
Kdo rozhoduje o tom, jak trávím svůj čas?	
DOZP	V domově byl denní řád, který se musel dodržovat. Pokud někdo neuposlechl, následoval trest. Jednalo se třeba o zákaz kouření, přidání léků nebo dokonce o pobyt v léčebně. Pan Hermann říká, že hlavně zpočátku byl pro něj ústavní život obtížný, člověk byl zbavený možnosti rozhodovat, rozhodovali druzí. V prvních letech, mohl pan Hermann chodit ven jen ve skupině, ta obvykle sestávala z pěti klientů a dvou pracovníků. Od roku 2008 se však začalo všechno uvolňovat a již mohl začít chodit na samostatné vycházky. Mohl být občas venku i celý den. Kromě pracovních činností se pan Hermann účastnil sociálně terapeutické dílny přímo v ústavu. Věnovali se například vyšívání nebo děláním polštářů, přičemž se pan Hermann nepozastavuje nad tím, že všichni byli muži a nedělali zde žádné mužské práce. Co ale panu Hermannovi vadilo bylo, že v prvním ústavu se člověk nemohl koupat každý den, na což dohlížely sestry. Ve druhém ústavu, ale už se člověk mohl prý umýt častěji.
CHB	Na CHB již bylo práce méně, muselo se ale vařit a uklízet. Pana Hermannova vaření bavilo, tak vařil pro všechny, také rád pekl. Když si udělal svou práci, mohl si dělat, co chtěl. Pan Hermann mohl chodit ven, ale musel to zapsat do sešitu. Na CHB pan Hermann už mohl odcestovat i na noc ke kamarádovi, s nímž si třeba zašel na pivo. Za to byl pan Hermann rád.
PSB	V bytě je vše na rozhodnutí pana Hermannova. Čas nyní tráví nakupováním, vařením a posloucháním rádia. Věnuje pozornost, co se děje ve společnosti, jaké jsou aktuální události a jaký je vývoj v sociálních službách. Už prý tolik „nechodí po zážitech“, kvůli nohou i kvůli peněz. Pan Hermann sice vlastní televizi, ta má ale poruchu, až prý bude chtít, nechá si ji opravit, zatím tu potřebu nemá.

Kdo rozhoduje o tom, za co a jak utrácím své peníze?	
DOZP	První „kapesné“, které pan Hermann v ústavu dostával bylo 50 Kč měsíčně, po dvou letech už to bylo 200 Kč. Pan Hermann vzpomíná na to, že to s penězi zpočátku nebylo jednoduché, okolo roku 2008 se to však začalo lepšovat. Pan Hermann dostával 15 % svého důchodu a z nich si platil léky, tabák a drobné občerstvení. Říká, že ve druhém ústavu už měl „velké pravomoci“. Pan Hermann popisuje, že v době života v ústavu musel nosit doklad na všechno, „na každý rohlik“. Přehled o svých financích měl, když se zeptal. Sociální pracovník měl na zdi své kanceláře volně viset tabulku, kde měl tyto informace o všech klientech.
CHB	Stejně jako dříve v ústavu na chráněném bydlení mu chodil důchod na společný účet pobytového zařízení. Dostával 50 Kč denně na své potřeby, hlavně na snídaně a večere, vyjma obědů. Později dosáhl toho, že mohl hospodařit s 10 000 Kč měsíčně, tedy prakticky s celým svým důchodem. Stejně jako v ústavu i na CHB měl pan Hermann informace o svých penězích, ale zpočátku s tím nic moc dělat nemohl. Každý měsíc se aktualizoval zůstatek na účtu, který mu sociální pracovník po zeptání sdělil.
PSB	Dneska má pan Hermann svůj účet a svou kartu. Sám si platí nájem, sociální službu, potraviny, tabák a co je potřeba. Pan Hermann popisuje, že se svým důchodem vychází, naspořit se mu sice nedaří, ale to, co potřebuje zaplatí. Pan Hermann říká, že dneska se o jeho hospodaření už nikdo nestará, ale z počátku samostatného bydlení mu služba pomáhala rozpočítat důchod tak, aby celý měsíc vyšel. Když měl na minulém bytě ještě internet, platil vše elektronicky.

POCIT BEZPEČÍ A SOUKROMÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jak jsem spokojen se sociální službou?		
DOZP	<p>Pan Hermann říká, že to nebylo špatné, některé sestry byly hodné, jiné byly horší. Pan Hermann vzpomíná, že toho měly hodně, obvykle bývala na celé oddělení o 54 lidech jenom jedna pracovnice, výjimečně byly dvě a pracovaly dvanáctihodinové směny, denní a noční a neustále neměly čas. V ústavu pana Hermanna oslovovali křestním jménem a vykali mu. Míval vždy informace o tom, co se kolem něj děje. Horší to bylo s prostředím na prvním ústavu. Bylo to tam staré a vzhledem k pánovanému rušení ústavu se už nic ani neudržovalo. Navíc tam bylo přelidněno a pan Hermann z toho dostával těžké chřipky.</p> <p>Pan Hermann říká, že jelikož byl pozorný, vnímavý a všímal si věci, viděl nespravedlnosti a věci, které by neměly být, tak jak byly a často se kvůli tomu dostával do problémů. Pan Hermann to popisuje, že „rebeloval“. Problémy prý míval hlavně s psychiatry, které nazývá „staré struktury“, kteří člověku dokázali zkomplikovat život. Pan Hermann má díky své práci auditora kvality přehled o pobytových sociálních službách a říká, že byly mnohem horší ústavy, než ty, kde žil on. Chválí si, že dobře vařili a měl vypráno.</p> <p>Pan Hermann říká, že z ústavního prostředí může „zblbnout“ každý člověk, a léky tomu nepomáhají, člověk prý musí mít „tvrdou psychiku“, aby to zvládl.</p> <p>V prvním ústavu prý byla „cenzura“, pracovníci četli dopisy, které klienti dostávali. Na druhém ústavu už ne, když dostal korespondenci, dostal k zapůjčení svou občanku, která jinak byla uložena u pracovníků, aby si mohl dopis na poště vyzvednout. To ale bylo jen do roku 2008, pak už prý občanské průkazy dostali, aby je měli u sebe.</p>	
CHB	<p>Na chráněném bydlení to bylo podobné. Byla tam jedna pracovnice na tři byty, občas tam prý byly zaměstnankyně dvě, ale mívaly prý hodně papírování. Nicméně každý se zde již mohl více samostatně rozhodovat.</p>	

PSB	Zpočátku po přestěhování do vlastní domácnosti měl pan Hermann podpory více, nyní to už je jen třikrát týdně na hodinu a s asistenty se věnují se tomu, co je potřeba, většinou si ale povídají o životě pana Hermanna a řeší mimořádné záležitosti, jelikož v každodenním životě již podporu nepotřebuje.
Mám možnost být o samotě, mít tajemství?	
DOZP	Na prvním ústavu, který byl malý, bylo obtížné být sám. Byly tam úzké uličky a všude bylo hodně lidí, ale když člověk chtěl, uměl si to zařídit. Na druhém ústavu už to bylo lepší, byl to velký zámek s velkou zahradou, takže člověk mohl mít svůj prostor. V posledních letech už navíc mohl chodit ven pan Hermann i samostatně. Pan Hermann vzpomíná, že na ústavu se kradlo, proto byl později na chráněném bydlení rád za uzamykatelný stolek. Ve druhém ústavu už pan Hermann měl klíče i od svého pokoje stejně jako jeho spolubydlící, takže si už mohli pokoj zamykat.
CHB	Na chráněném bydlení bydlel pan Hermann z počátku na pokoji sám, ale bylo pro něj těžké to zvládat finančně, tak se přestěhoval do dvoulůžkového pokoje. I tak to bylo lepší než na ústavu, v porovnání s osmnáctilůžkovým pokojem prý určitě. Všichni už navíc mohli chodit samostatně ven, takže byla možnost být sám. Na CHB měl člověk klíče nejen od svého pokoje, ale už také od domu a od branky.
PSB	Byt pro pana Hermanna představuje úplné soukromí. Má pokoj sám pro sebe a chodbu, kde je kuchyňský kout a sociální zařízení sdílí se svým spolubydlícím. Když chtějí jsou sami, když chtějí povykládají si.
Jak vnímám rizika doma a venku?	
DOZP	Pan Hermann v době života na ústavu nepamatuje, že by byl vystaven rizikové situaci, kdy by se skutečně něco dělo. V případě potřeby byla ale vždy k dispozici sestra.
CHB	Pan Hermann vzpomíná na to, že se mu nikdy nic nestalo, neztratil se, neporanil se, neokradli jej ani nic podobného. Ani v rámci brigád se nevěnoval rizikovým pracím.
PSB	Když se pan Hermann přestěhoval do prvního bytu, měl zpracovaný postup řešení různých situací, které mohou v bytě nastat, teď už ale nic

	<p>takového nepotřebuje, uměl by si poradit. V případě zdravotních potíží by si prý zavolal sanitku, při problému v bytě by zašel za údržbářem, který bydlí v bytě nedaleko jeho. Pan Hermann vzpomíná na jednu situaci, kdy na toaletě praskla hadička, tak zastavil vodu v bytě a s podporou asistentky koupil a vyměnil hadičku za novou.</p>
--	--

NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaké jsou mé náklady na bydlení?		
DOZP	<p>Pan Hermann vzpomíná, že v prvním ústavu platil 2 500 Kč za bydlení včetně jídla, to ale bylo v 90. letech. Ve druhém ústavu to bylo 8 000 Kč, kdy strava představovala 2 000 Kč. Pan Hermann říká, že až tak drahé to nebylo a „nevykořisťovali“ jej.</p>	
CHB	<p>Za jednolůžkový pokoj platil zprvu pan Hermann 6 000 Kč, později za dvoulůžkový 5 500 Kč. To již bylo bez stravy. Z toho, co panu Hermannovi zbylo po zaplacení bydlení, žil.</p>	
PSB	<p>Nájem v bytě, kde pan Hermann nyní žije, vychází na 10 000 Kč, které platí na půl se svým spolubydlícím. V této částce jsou všechny služby, včetně poplatku za komunální odpad. Když měl internet, platil pan Hermann nájem přes internet, nyní jej chodí platit hned po důchodu do kanceláře správce. Zaplacení nájmu je pro něj prioritou. V samostatném bydlení už pro něj bydlení není tak jisté a samozřejmě, podle pana Hermanna to v dnešní době nemá jisté nikdo.</p>	
Jaké jsou mé náklady na sociální služby?		
DOZP	<p>V domově připadl celý příspěvek na péči poskytovateli služby. Pan Hermann pobíral příspěvek ve stupni II, tedy 4 400 Kč.</p>	
CHB	<p>Z počátku pan Hermann pobíral příspěvek ve stupni II, ale byl mu snížen na stupeň I na výši 880 Kč. Podpora zde byla účtována po minutách v sazbě 2 Kč za minutu, v přepočtu 120 Kč za hodinu.</p>	

PSB	<p>Současná podpora vychází pana Hermanna okolo 700 Kč měsíčně. Po přestěhování do vlastní domácnosti využíval podpory více, ale úhrada mu byla snižována na výši příspěvku. Služba podpora samostatného bydlení, kterou pan Hermann využívá účtuje svým klientům 50 Kč za hodinu, přičemž se započítává skutečně využitá podpora po minutách.</p>
Jaké jsou náklady na mé další životní potřeby?	
DOZP	<p>V ústavu bylo vyjma bydlení a souvisejících nákladů velkým výdajem cestování v rámci ústavem organizovaných zájezdů. Jednalo se hlavně o pobyty v chatách v Jeseníku, ale pan Hermann se podíval i do Itálie, Chorvatska a Francie. Na to vše si vydělal díky svým brigádám. Kdo peníze neměl, nikam nejel. Během života ve druhém ústavu byla jediná doba v jeho životě, kdy si dokázal trochu naspořit, a to 12 000 Kč. Bylo to tím, že na druhém ústavu už se jezdilo na zájezdy méně a stále pracoval. Jak pan Hermann vzpomíná, v ústavu občas dostal něco, co nějaký dárcce daroval nebo co se koupilo z fondu, kam dárci přispěli, třeba kávu, bonboniéro nebo cigarety.</p>
CHB	<p>Pan Hermann si na chráněném bydlení již sám nakupoval potraviny, i když z počátku jim ještě obědy vozili, než začal sám vařit. Na stravu (kromě oběda) měl denně 50 Kč. Podle pana Hermanna bylo dříve vše levnější, když ještě bydlel na chráněném bydlení a ještě předtím v ústavu. Byly levnější cigarety i tabák, jejichž „ceny jdou nahoru“.</p>
PSB	<p>V předchozím bytě si pan Hermann platil internet, nyní jej ale nemá. Vyjma bydlení je jeho největší výdaj strava a potom tabák, občas víno. Pan Hermann o sobě říká, že je skromný, rozhodně nehladoví. Hlídá různé akce a nakupuje ve slevách. Pan Hermann obvykle chodí do supermarketu, protože tam bývá díky slevám levněji než v malých obchodech a večerkách. Pan Hermann říká, že člověk při utrácení peněz musí uvažovat a myslet dopředu. K placení využívá kartu a hospodaří se zbytkem důchodu po zaplacení nájmu.</p>

PRINCIPY NORMALITY		
DOZP	CHB	PSB
		
Jaký je můj běžný denní, týdenní rytmus?		
DOZP	<p>V ústavu musel pan Hermann dodržovat denní řád a třikrát denně se dostavit na příjem léků. V prvním ústavu prý bylo „hodně“ sebevražd. Člověk nesměl říct, co si myslí, jinak jej „zdrogovali“. Bylo to náročné na psychiku. V ústavu vstával pan Hermann v šest hodin ráno, v sobotu se mohlo spát do sedmi a v neděli do půl osmé. Po budíčku následovala hygiena a snídaně, následně se pracovalo, oběd býval ve 12 hodin. Odpoledne si mohl zakouřit, dát kávu, jít na vycházku se skupinou a pracovníky, později i sám. O víkendu nebylo tolik práce. Většinu času pan Hermann trávil v areálu ústavu, kde žil, pracoval, odpočíval a trávil volný čas. Se spolubydlíci hráli karty, hlavně žolíka, také ping pong. V létě se na dvoře opékaly párky. Změnou ve stereotypu pro pana Hermanna byly zájezdy, které ústav pořádal. V prvním ústavu bývaly přes den zamknuté pokoje a lidé do nich nesměli, odemykaly se až o půl osmé večer. Ve druhém ústavu už to bylo lepší, člověk si mohl jít lehnout i přes den. Občas se uspořádala nějaká zábava, na niž přijeli i lidé z jiných ústavů, i ženy a mohli spolu tancovat.</p>	
CHB	<p>Stejně jako dříve na ústavu i na CHB život pana Hermanna udával pracovní zapojení jak v rámci brigád, tak v rámci plnění nezbytných úkolů, na CHB zejména úklidu.</p>	
PSB	<p>Současný život pana Hermanna určuje, jaký je jeho zdravotní stav. Pokud jej bolí nohy, tak moc nechodí ven a dává jim odpočinout. Každý den si pan Hermann vaří oběd a chystá pravidelně další denní jídla. Už vaří pouze pro sebe, jelikož jeho spolubydlíci odebírá obědy.</p>	
Jak slavím své narozeniny, svátky jako jsou Vánoce, Silvestr nebo Velikonoce?		
DOZP	<p>Před Vánocemi se v ústavu sestry ptaly, co kdo chtěl a kdo na to měl peníze, tak to dostal. Kdo měl peněz více, dostal třeba rádio, kdo méně, dostal tašku se sladkostmi. Podávala se štědrovečerní večere a na prvním ústavu pekly sestry i domácí cukroví. Na Silvestra měli povolené i pivo,</p>	

	někdy čekali do půlnoci, ale většinou šli spát. Velikonoce se nijak zvlášť neslavily.
CHB	V chráněném bydlení dělal pan Hermann bramborový salát sám pro všechny spolubydlící, jinak Vánoce probíhaly podobně jako v ústavu. Nejedná se oblast života, která by pro pana Hermanna byla důležitá.
PSB	V bytě si už pan Hermann bramborový salát kupuje, nemá prý cenu, aby jej dělal už jen sám pro sebe. Na Vánoce si dopřeje cigarety, ale jinak už svátky příliš neslaví, je prý hlavně rád, že prostě bydlí. Silvestr je podle pana Hermanna záležitostí spíše pro mladé.
Při jakých příležitostech se setkávám s jinými lidmi, jaké jsou mé životní role?	
DOZP	Pan Hermann uvádí, že po příchodu do ústavu o spoustu svých životních rolí přišel. Vzpomíná na to, že měl především přítelkyni, se kterou raději rozešel, protože věděl, že jeho normální život končí a své přítelkyni přál něco lepšího. Všem aspektům života pana Hermanna dominoval ústav a nutnost přizpůsobovat se jeho životu. Jiné lidi než spolubydlící a pracovníky nevidal.
CHB	Na chráněném bydlení měl pan Hermann mnohem více příležitostí potkat se s jinými lidmi mimo instituci, ať už na nákupech nebo při trávení volného času. Rád vzpomíná na to, že vařil pro své spolubydlícího a tato role kuchaře jej velmi naplňovala.
PSB	Pan Hermann říká, že už je to šest let, co žije „v civilu“. Vyjma plnění svých pracovních povinností, které jsou v současné době řídké, nežije pan Hermann právě společenský život, ale je tak spokojený. Jak říká, je tím, čím chce být.

BONUSOVÉ OTÁZKY

Co je nejtěžší na bydlení ve vlastní domácnosti?

Ztráta jistoty. Nejtěžší je ta ekonomická stránka věci, ale když člověk nad svými výdaji přemýšlí, dá se to zvládnout.

Co ne nejlepší na bydlení ve vlastní domácnosti?

Pan Hermann nejvíce oceňuje, že má svůj klid a soukromí a může si dělat, co chce a kdy chce. Po zbavení svéprávnosti, bylo jeho velkým přáním, aby mu zase vrátili občanku a dnes už v ní ani nemá zapsaného opatrovníka, protože už jej nemá.

4. VYHODNOCENÍ DOPADŮ PROCESU TRANSFORMACE NA KVALITU ŽIVOTA INFORMANTŮ V PRŮBĚHU PROCESU TRANSFORMACE

Před vyhodnocením jednotlivých prvků kvality života informantů v průběhu procesu transformace je vhodné určit společné jmenovatele v anamnézách informantů a naopak jejich specifika, což má významný dopad na jejich prožívání a pocity subjektivní spokojenosti.

Případ informantky 1 vůči ostatním dvěma informantům je specifický tím, že na rozdíl od nich nikdy nežila v běžném prostředí, ale byla vychována v rámci systému institucionálně. Realita, v jaké žila jí tak přišla normální a přirozená, i když se jí mnohé věci nelíbily a nebyla spokojená. Nevěděla, na co má právo, tak dle svých slov měla pouze sny. Navíc vzhledem ke skutečnosti, že byla do ústavu umístěna již před více než 50 lety zažila ještě doby, kdy zde o lidi s postižením pečovaly řádové sestry a teprve později profesionální pracovníci v sociálních službách a sociální pracovníci.

Informantka 2 přišla do ústavu velmi mladá po těžkém dětství a dospívání. Krátce předtím však prožila zkušenost samostatnosti a zodpovědnosti za svůj život a o to hůře podle všeho vnímala skutečnost, že jí moc rozhodovat o svém životě byla odebrána a nevěděla, co s tím může dělat.

Informant 3 prožil více než polovinu svého dosavadního života začleněn do běžné společnosti. V mladém dospělosti pracoval, měl přítelkyni, byt a žil normální život. Ačkoliv informanta 3 ústav o mnoho věcí připravil, dal mu dle jeho přesvědčení sociální jistoty, které lze hledat jen obtížně.

Svou roli jistě hrají i povahové vlastnosti respondentů. Zatímco informantky 1 a 2 jsou spíše submisivnější, informant 3 je výbušné povahy, kterou se mu při nesprávné medikaci nedařilo zvládat. Informantka 1 má na rozdíl od zbývajících dvou informantů dobrodružnou povahu a s informantem 3 sdílí lásku k objevování nových věcí. Informanti 2 a 3 navíc mají společný ještě jeden prvek, a to ten, že oba přišli do ústavního prostředí až ve své dospělosti. Všechny tři spojuje skutečnost, že si během života prožili mnoho nespravedlností a také to, že prošli procesem transformace a žili postupně v ústavu, chráněném bydlení a nyní ve vlastní domácnosti.

4.1. Rozhodování o sobě a o svých záležitostech

Z tabulky 2 vyplývá, že všichni informanti jsou nyní ve vlastní domácnosti s rozhodováním o sobě a svých záležitostech šťastní. U informantek 1 a 2 docházelo k růstu subjektivní spokojenosti s každou fází transformace. Informant 3 nevnímal situaci na ústavu subjektivně nešťastně jako informantky 1 a 2 a subjektivního pocitu štěstí v této oblasti dosáhl již v chráněném bydlení. Tuto skutečnost je možné připisovat faktu, že informant 3 ještě během svého života v ústavu usiloval o navrácení svéprávnosti a s každým soudním jednáním byla jeho práva posilována.

U výzkumné otázky *Kdo rozhoduje o tom, jak vypadá moje bydlení a s kým bydlím?* se všichni tři informanti shodli, že v ústavu neměli žádnou vládu nad tím, s kým budou sdílet pokoj a nad tím, jak jejich životní prostor vypadá jen do malé míry, kdy se museli přizpůsobovat nejen spolubydlícím, ale i pravidlům organizace. Podle všech informantů se s posunem na chráněné bydlení situace zlepšila a již mohli vlastnit věci, včetně nábytku. V této době měli všichni informanti jen jednoho spolubydlícího, s nímž se na sdílení pokoje domluvili. Zcela podle představ informantů nyní vypadají jejich současné byty, kam všichni odešli se svými spolubydlícími z chráněného bydlení.

Výzkumná otázka *Kdo rozhoduje o tom, jak trávím svůj čas?* byla u informantů nejvíce ze všech propojena s otázkou svobody a každodenní interakce s pracovníky. Podle svého sdělení měli informanti během života v ústavu jen malou možnost rozhodovat se o trávení svého času v řídkých chvílích, kdy denní řády poskytovaly osobní volno. Přesto tyto chvíle nebylo jak vyplňovat, jelikož sami nesměli za plot areálu. Výjimkou byl případ informanta 3, který v posledním roce svého pobytu v ústavu mohl na samostatné vycházky. Navíc informanti udávali, že i kdyby měli možnost chodit ven, neměli by peníze na to, aby si tento čas mohli nějakým způsobem užít. I zde došlo k výraznému zlepšení s jejich příchodem na chráněné bydlení, kde již mohli na samostatné vycházky a podle respondentů 1 a 3 měli mnohem více volného času, kdy již nebyla naplánována každá minuta každého dne. Respondentka 2 to vnímá opačně a udává, že měla naopak méně volného času, jelikož se nyní nově musela věnovat domácnosti, nakupování a vaření. Vysvětlení pro tuto skutečnost je možné hledat ve dvou faktorech. Za prvé, po většinu času svého života v chráněném bydlení informantka 2 trávila více času v zaměstnání než zbývající dva respondenti a za druhé, specifická jejího chráněného bydlení, kdy žila ve zcela samostatném bytě se svou

spolubydlící, zatímco další dva respondenti obývali celý dům, kde žilo lidí více a mohli se tak o domácí práce více dělit.

Výzkumná otázka *Kdo rozhoduje o tom, za co a jak utrácím své peníze?* ukázala, že případy informantek 1 a 2 jsou velmi podobné, co se týče systému nastaveného organizací, ale také jejich přijímání situace. Ani jedna z nich době života v ústavu neměla přehled o svých financích. Obě měly přidělenou částku, které se říkalo „kapesné“, kterou ovšem nemohly samostatně utratit. Jejich peníze platily pracovnice věci, o které si řekly. V případě informantky 2 se pak jejími penězi platilo rovněž oblečení, které nechtěla. Informant 3 si ovšem přehled o svých penězích zachovával, jak ale dodával nebylo mu to moc platné. Jak potvrdili všichni tři informanti, peníze v době života v ústavu nebyly za co utrácet. Posléze v chráněném bydlení se všichni tři učili s penězi hospodařit. Informantka 1 se to učila úplně poprvé ve svém životě ve věku téměř 60 let a informanti 2 a 3 tuto schopnost znovunabývali. Zpočátku byla u všech podpora pracovníků výrazná a postupně se omezovala jen na nákupy mimo potraviny. V této době informanti stále dokládali veškeré své výdaje účty, ale před odchodem do samostatné domácnosti informant 3 dosáhl toho, že mohl samostatně hospodařit s částkou 10 000 Kč. Po přestěhování do vlastního bytu byla informantu 3 navracena svéprávnost a tedy možnost se v tomto zcela samostatně rozhodovat. Také informantky 1 a 2 získaly větší povědomí o svých příjmech a výdajích a možnost o nich rozhodovat.

4.2. Pocit bezpečí a soukromí

U všech tří informantů došlo v každém stupni transformace ke zlepšení subjektivně vnímaného pocitu jistoty a bezpečí, každý z nich jej ovšem vnímal jinak. Subjektivně nejnešťastnější byla v ústavu informantka 2, která v samostatném bydlení dosáhla nejvyššího hodnocení štěstí. Jako štěstí popisuje současný stav také informant 2, který ale situaci v ústavu viděl neutrálně. Zvláště zajímavý je v této kategorii případ informantky 1, která svou současnou situaci nepovažuje za štěstí, ale pouze za spokojenost. Je to jediný bod u samostatného bydlení, kde nebyl zaznamenán subjektivní pocit štěstí. Z analýzy přepisu rozhovoru vyplynulo, že největší nespokojenost informantka projevila v odpovědi na otázku *Jak jsem spokojena se sociální službou?*, kde uvedla, že ji omezují podpory ze strany PSB. V době podpor by se raději věnovala jiným činnostem. Z jejího sdělení ovšem vyplývá, že v současné době má 3 hodiny samostatné podpory týdně a 1,5 hodiny

se svou spolubydlící. V této době se s asistenty věnuje hospodaření, vaření, vyřízení potřebných záležitostí a rozhovorům. Je tedy otázkou, nakolik je informantka schopna v důsledku svého znevýhodnění a samostatné povahy schopna reflektovat své reálné potřeby. Podobně jako informantka 1 vidí situaci také informantka 2, která uvádí, že se ve svém programu musí přizpůsobovat plánovaným podporám, na rozdíl od informantky 1 si nicméně uvědomuje, že určitou podporu potřebuje a je za ni vděčná. Naopak nejnáročnější pro ni byl v tomto ohledu pobyt v ústavu, kde se jí prý od pracovníků dostalo nedůstojného zacházení. Taktéž informantka 1 vnímala výraznou nespokojenost s přístupem ze strany zaměstnanců ústavu, kdy ještě pamatuje fyzické tresty hlavně ze strany řadových sester, než se sociální služba v ústavu zprofesionalizovala. Obdobně subjektivně nespokojeně hodnotí zpětně přístup zaměstnanců ústavu informant 3, který udával, že vzhledem k tomu, že často viděl nespravedlnosti dostával se s nimi do konfliktu. V současné době v samostatném bydlení si informant 3 na nic nestěžuje.

U výzkumné otázky *Mám možnost být o samotě, mít tajemství?* Informantky 1 a 2 popisují svou zkušenost analogicky. V ústavu pro ně nebylo možné být samy ani si zachovat tajemství. S příchodem na chráněné bydlení se situace zlepšila a nacházely se příležitosti k tomu trávit čas samostatně. Kvůli žití ve skupině a stále ještě jisté kontrole ze strany pracovníků, ale bylo stále obtížné zachovávat diskrétnost. U bydlení v samostatné domácnosti si obě informantky pochvalují, že když chtějí být samy, mohou kdykoli a nemusí se se vším svěřovat. Podobně vidí bydlení v bytě informant 3, který si ovšem na indiskrétnost nestěžoval ani v předcházejících pobytových službách. Svou roli v tomto může hrát i fakt, že zatímco informantky 1 a 2 žily v čistě ženských kolektivech, informant 3 žil v kolektivu mužském, kde se prý každý víceméně staral sám o sebe. Informantu 3 vadilo především přelidnění v prvním ústavu, kde žil, ale i zde si dokázal najít samotu.

Všichni tři informanti u výzkumné otázky *Jak vnímám rizika doma a venku?* uvedli, že v době života v ústavu nebyli vystaveni rizikovým situacím, naopak veškerá rizika byla uměle odstraňována. Přirozená rizika se pro všechny objevila až s příchodem na chráněné bydlení, kde ale nebyli systematicky podporováni v jejich samostatném zvládnutí, vše řešil v zástupu pracovník. Informantky 1 a 2 nyní velmi vnímají rizika, která jsou doma i venku a jsou rády, že se v případě potřeby stále mohou obrátit na asistentky. Větší samostatnost projevuje informant 3, který by si dokázal poradit i bez asistence. Informant 3 se k rizikům stavěl poměrně

lhostejně, na konkrétní dotazy, jak se v různých situacích chovat, dokázal ale adekvátně reagovat.

4.3. Náklady na živobytí

Subjektivní hodnocení spokojenosti informantů v oblasti nákladů na živobytí je inkoherentní. V ústavu každý hodnotí svou situaci jinak, přičemž je nutné přihlídnout k tomu, že informantky 1 a 2 z doby života v ústavu nemají žádné informace o svých životních nákladech a z doby pobytu v chráněném bydlení pak spíše omezené. Při spojení výzkumných otázek *Jaké jsou mé náklady na bydlení?* a *Jaké jsou náklady na mé další životní potřeby?* hrubá čísla ukazují, že informantky 1 a 2 přestěhováním do CHB ušetřily přibližně 1 000 Kč měsíčně, přestěhováním do vlastní domácnosti pak informantka 1 ušetřila dalších 1 000 Kč. Informantka 2 ušetří ve vlastní domácnosti oproti CHB na bydlení přibližně 2 000 Kč, ale díky její dobré finanční situaci vyplývající ze stálého zaměstnání se jí navýšila částka, z níž pokrývá své životní potřeby o 2 000 Kč a její reálné výdaje jsou tedy přibližně stejné, ovšem životní úroveň se zvýšila. Mírně odlišná je situace informanta 3, který si hospodaří zcela samostatně bez opatrovníka a své životní náklady odvíjí od nákladů na bydlení. V CHB ušetřil na bydlení oproti ústavu 500 Kč, dalších 500 Kč pak při bydlení ve vlastní domácnosti. Ze zbytku do důchodu si pak hradí své další potřeby. Ze sdělení informanta 3 vyplývá, že nejvyšší finanční životní úroveň dosáhl v ústavu a přechodem do chráněného bydlení a poté do vlastní domácnosti se postupně mírně snižovala. Navzdory tomu subjektivně svou současnou situaci informant 3 hodnotí nejpozitivněji. Jako možné se jeví vysvětlení, že ostatní aspekty života informanta 3, které se zlepšily jak subjektivně tak objektivně vyvažují při jeho hodnocení reálný úbytek materiálního zajištění a pravděpodobně i skutečnost, že tato oblast pro něj není natolik důležitá jako ostatní tři hodnocené oblasti .

Při otázce *Jaké jsou mé náklady na sociální službu?* se ukázalo, že informantky 1 a 2 si nebyly vědomy, že v době života ústavu hradily sociální službu. V případě chráněného bydlení již věděly, že pobírají příspěvek na péči a platí sociální službu, ale přesné částky neznaly. Při využívání služby podpora samostatného bydlení tyto informace mají a každý měsíc dostávají vyúčtování čerpané podpory. Informant 3 uvádí, že v době, kdy žil v chráněném bydlení mu byl snížen příspěvek ze stupně II na stupeň I a o svých platbách za sociální službu měl a má přehled.

4.4. Principy normality

Jak ukazuje tabulka 3 všichni informanti jsou nyní ve vlastní domácnosti se službou podpora samostatného bydlení s uplatňováním principů normality subjektivně šťastní. Největší posun prodělaly informantky 1 a 2, které tuto oblast v ústavu vnímaly nešťastně. Zatímco informanti 2 a 3 dosáhli spokojenosti již v chráněném bydlení, informantka 1 dodržování principů normality v CHB vnímala indiferentně.

U výzkumné otázky *Jaký je můj běžný denní, týdenní rytmus?* se informanti shodovali, že v době v ústavu žili stereotypně podle denního řádu. Informantka 2 zvláště zdůrazňovala, že celý její život se odehrával v rámci ústavu. Obdobné to bylo i na chráněném bydlení, kde denní rytmus vyplýval ze zapojení do nutných úkolů spojených s údržbou domácnosti. S příchodem do vlastní domácnosti se pro informanty mnoho nezměnilo, ačkoliv jim již plnění povinností nevyplývá z žádného předpisu či harmonogramu, stále se spíše drží svých zavedených zvyků. U informantky 2 pak rozvrh dne a týdne udává zaměstnání, ostatní informanti pro věk, resp. zdravotní stav nyní nepracují.

Na výzkumnou otázku *Jak slavím narozeniny, svátky jako jsou Vánoce, Silvestr nebo Velikonoce?* se všichni informanti shodli, že v ústavu na Štědrý večer dostali „dárek“, který jim na jejich přání koupili zaměstnanci buď v jejich přítomnosti nebo bez ní. Velikonoce se příliš neslavily a podobně to bylo také se Silvestrem, kdy většina jejich spolubydlících šla brzy spát, ale oni vydrželi a koukali na ohňostroje z okna. Přestěhování do chráněného bydlení žádné výrazné změny nepřineslo žádnému z informantů, veškeré oslavy probíhaly ve stejném duchu a hromadně. Skutečnou změnu přineslo až přestěhování do vlastní domácnosti, kde dle jejich sdělení tráví každý významné dny podle svého. Informanta 3 oslavy nezajímají, ale informantky 1 a 2 si udělaly vánoční atmosféru včetně pečení cukroví, vyměňování dárků a na své narozeniny uspořádaly soukromé oslavy pro blízké přátele.

Poslední výzkumná otázka se zaměřovala na to *Při jakých příležitostech se setkávám s jinými lidmi, jaké jsou mé životní role?* Taktéž zde je zkušenost všech informantů prakticky totožná. Na ústavu se vídali pouze se svými spolubydlíci a zaměstnanci. Při vzácných příležitostech, kdy ústav opustili, to většinou bylo s pracovníky a ve velkých skupinách, která jim dávala nálepku chovance ústavu. Změnu však přineslo přestěhování do chráněného bydlení, které již častěji opouštěli

na nákup nebo při návštěvě lékaře, kdy již měli sami doprovod jednoho pracovníka. Informantky 1 a 2 s velkým nadšením vnímají svůj současný život, který jim přináší normální společenské role, které obě aktivně vyhledávají. Informant 3 si spíše cení svého klidného samotářského života.

4.5. Shrnutí průzkumné části práce

Níže uvedená tabulka 3 zachycuje subjektivní hodnocení spokojenosti s kvalitou života informantů v jednotlivých oblastech a v předcházejícím textu na ni bylo často odkazováno. Z tabulky vyplývá, že nyní na konci transformačního procesu je každý z informantů spokojenější než byl na jeho začátku. S každým stupněm transformace svou situaci informanti hodnotili pozitivněji, se dvěma výjimkami. První z nich je v oblasti rozhodování o sobě a svých záležitostech, kdy informant 3 dosáhl subjektivního pocitu štěstí již na chráněném bydlení, což je odrazem posílení jeho svéprávnosti v rámci soudních rozhodnutí. Druhou výjimku pak představuje oblast nákladů na živobytí opět u informanta 3, který byl spokojený už v ústavu stejně jako později v chráněném bydlení. To souvisí s tím, že informant byl spokojen se svým materiálním zajištěním a zároveň s tím, že měl o svých výdajích přehled. Tabulka 3 dále ukazuje, že všichni tři informanti dosáhli ve vlastní domácnosti ve všech zkoumaných oblastech subjektivní pocit štěstí, s jednou výjimkou a to je informantka 1 v oblasti pocitu bezpečí a soukromí. Jak bylo uvedeno v textu výše, zde se promítá fakt, že informantka by si přála dosáhnout úplné samostatnosti na sociální službě podpora samostatného bydlení, která v současné chvíli není objektivně zcela reálná.

Tabulka 3: Subjektivní hodnocení spokojenosti informantů ve vybraných oblastech kvality života v průběhu procesu transformace – z hlediska zkoumaných oblastí

		DOZP	CHB	PSB
ROZHODOVÁNÍ O SOBĚ A SVÝCH ZÁLEŽITOSTECH	Informant 1			
	Informant 2			
	Informant 3			
POCIT BEZPEČÍ A SOUKROMÍ	Informant 1			
	Informant 2			
	Informant 3			
NÁKLADY NA ŽIVOBYTÍ	Informant 1			
	Informant 2			
	Informant 3			
PRINCIPY NORMALITY	Informant 1			
	Informant 2			
	Informant 3			

Tabulka 4 níže znázorňuje stejné údaje jako tabulka 3. Tabulka 3 ale zachycuje vývoj spokojenosti v rámci transformačního procesu s důrazem na zkoumané oblasti, zatímco tabulka 4 zdůrazňuje vývoj spokojenosti v průběhu transformace u jednotlivých informantů. Ukazuje se, že subjektivně nejnešťastnější byla v ústavu informantka 2. Na rozdíl od informantek 1 a 2, informant 3 dosáhl spokojenosti již v ústavu v oblasti rozhodování o sobě a svých záležitostech a v nákladech na živobytí. Informant 3 v žádné etapě procesu transformace nehodnotil svou kvalitu života subjektivně nešťastně ani nespokojeně.

Tabulka 4: Subjektivní hodnocení spokojenosti informantů ve vybraných oblastech kvality života v průběhu procesu transformace – z hlediska informantů

		DOZP	CHB	PSB
Informant 1	Rozhodování o sobě a svých záležitostech			
	Pocit bezpečí a soukromí			
	Náklady na živobytí			
	Principy normality			
Informant 2	Rozhodování o sobě a svých záležitostech			
	Pocit bezpečí a soukromí			
	Náklady na živobytí			
	Principy normality			
Informant 3	Rozhodování o sobě a svých záležitostech			
	Pocit bezpečí a soukromí			
	Náklady na živobytí			
	Principy normality			

Výsledky prezentované tabulkami 3 a 4 je možné kvantifikovat. Je-li ekvivalentem nešťastné emotikony hodnota -2, indiferentní 0, šťastné +2 atd., sumární hodnota kvality života všech informantů v ústavu byla -11 bodů, kvalita života v chráněném bydlení +7 bodů a kvalita života ve vlastní domácnosti se službou podpora samostatného bydlení je +23 bodů. Z hlediska jednotlivých informantů se nejvíce zvýšila kvalita života informantky 2, jejíž hodnocení bylo -8 bodů v ústavu, +1 v chráněném bydlení a +8 bodů ve vlastním bytě, což představuje posun 16 bodů v průběhu transformace. U informantky 1 je tato hodnota 13 bodů z -6 v ústavu, přes v CHB až po +7 v bytě. U informanta 3 je posun pouze 6 bodů, na +8 ve vlastní domácnosti, z +2 v ústavu přes +5 v CHB. Bodové hodnocení z hlediska jednotlivých oblastí tak zajímavé výsledky nepřináší. Kvalita života informantů se posunula před začátkem procesu transformace do jeho konce o 8-10 bodů, nejvíce v oblasti rozhodování o sobě a svých záležitostech a v oblasti principů normality.

ZÁVĚR

Předložená absolventská práce se věnovala procesu transformace, kdy jsou velké neosobní instituce pro pobyt osob se zdravotním postižením a péči o ně rušeny a nahrazovány komunitními typy služeb. V rámci tohoto procesu lidé, kteří nemají takovou míru potřeb, aby vyžadovaly celodenní péči jiné osoby, odcházejí z domovů pro osoby se zdravotním postižením do chráněného bydlení, kde získávají schopnosti a dovednosti nezbytné pro další život ve své vlastní domácnosti, kde mohou využívat sociální službu podpora samostatného bydlení.

Konkrétně si práce kladla za cíl vyhodnotit dopady procesu transformace na kvalitu života lidí s mentálním postižením tak, jak ji oni sami vnímali, při využívání tří typů sociálních služeb v průběhu svého života – domov pro osoby se zdravotním postižením (ústav sociální péče), chráněné bydlení a podpora samostatného bydlení. Pro naplnění tohoto cíle byli vybráni tři lidé, dvě ženy a jeden muž, kteří poskytli polostrukturovaný rozhovor doplněný o nahlížení do jejich sociální dokumentace. Pro zmapování kvality života byly vybrány následující oblasti, které dle odborné literatury zachycené na počátku této práce a také vlastní profesní zkušenosti autorky odrážejí jedny z hlavních aspektů toho, jak člověk, hodnotí svou životní spokojenost. Jednalo se o oblast rozhodování o sobě a svých záležitostech, pocit bezpečí a soukromí, náklady na živobytí a principy normality. Informanti, kteří poskytli informovaný souhlas, jenž jim byl zprostředkován též formou tzv. snadného čtení, odpovídali na soubor otázek, jež poskytly náhled toho, jak se ve výše uvedených oblastech měnil jejich život v průběhu procesu transformace.

Při sběru dat hrála zásadní roli schopnost informantů odpovídat na pokládané otázky, respektive schopnost autorky otázky správně položit a získat potřebné informace. Ne vždy se to zcela dařilo. Každý informant má své povahové vlastnosti a jiné komunikační dovednosti. Například informant 3 spíše vyprávěl svůj život jako příběh a bylo obtížné z něj zachytit nutné údaje. Je možné, že místy nebyly zjištěny zcela porovnatelné informace, což ovšem nijak nesnižuje váhu zachycených svědectví a o to důležitější úlohu naopak zastávají subjektivní hodnocení života informantů, které poskytovali prostřednictvím zvolení emotikony vždy po probrání každé z oblastí.

V této práci byly popsány zkušenosti tří lidí, kteří se díky procesu transformace odstěhovali do vlastní domácnosti. Byla zachycena kvalita jejich života při využívání tří typů služeb – domova pro osoby se zdravotním postižením, chráněného bydlení

a podpory samostatného bydlení. Bylo popsáno, jak probíhala jejich cesta do jednotlivých typů bydlení a jak sami transformaci vnímali. Uskutečněné rozhovory přinesly jedno zajímavé zjištění, které dosud nebylo uvedeno a to, že v případě, kdy informanti popisovali dění v ústavu nebo v chráněném bydlení používali k tomu první osobu množného čísla „my“ a nehovořili o sobě jako o individuálním člověku. První osobu jednotného čísla „já“ začali používat až když hovořili o svém životě ve vlastní domácnosti. Autorka práce to vnímá jako pozitivní projev toho, že se postupně distancují od svého kolektivního života a hledají si novou identitu jako jednotlivci. Popisování svého života v bytě s podporou samostatného bydlení taktéž přinesl další změnu v terminologii oproti ústavu a chráněnému bydlení, a to posun od pojmu „vychovatele“ a „sester“ k „asistentkám“.

Dalším prvkem, který byl společný pro všechny informanty je to, že mimo zdi ústavu nebylo nic, co by nutně potřebovali k životu, všechno jim bylo zajištěno. S tím souvisí taktéž to, že zaměstnanci měli kontrolu nad celým jejich životem, pouze informant 3 prohlásil, že se proti tomu vymezoval a byl v tom úspěšný, když postupně při soudních jednáních znovunabýval svou svéprávnost. U všech se situace výrazně zlepšila s přestěhováním do chráněného bydlení. I přesto si pracovníci chráněného bydlení ponechávali rozhodující vliv v oblastech, kdy si informanti přáli rozhodovat se sami, především co se týče trávení volného času a nakládání s penězi. Tato skutečnost byla opět zřetelnější u informantek 1 a 2. V současné době informanti udávají, že se rozhodují sami, ale mají k tomu podporu ze strany služby podpora samostatného bydlení a v případě informantek 1 a 2 také svého opatrovníka. V průběhu rozhovoru se všemi třemi informanty se prolínala zcela zřejmá touha po co možná největší nezávislosti a radost z jejího dosažení. Slovem, které nejčastěji padalo byla „svoboda“, která se rovněž objevovala jako odpověď na bonusovou otázku, co je nejlepšího na bydlení ve vlastní domácnosti.

Tato práce svým malým přispěním potvrzuje, že transformace má smysl, jejím výsledkem je zvyšování kvality života lidí, kteří v pobytových sociálních službách byli ochuzeni o možnost zažívat normální život, jeho každodenní radosti a starosti. V dalším výzkumu je potřeba soustředit se na to, jak proces transformace dále zefektivňovat a činit jej pro všechny dotčené co nejbezpečnější. Všichni informanti se totiž shodli, že přechod do vlastní domácnosti pro ně obdobím velké nejistoty a rovněž obav. Informantka 2 upozornila na fakt, že ne všichni ji v této změně podporovali, což v ní vzbuzovalo pocity úzkosti. Z této zkušenosti vyplývá,

že je potřeba, aby všechny dotčené subjekty přijali zakázku ze strany člověka s postižením, totiž přání změnit své životní podmínky, a rovněž cíle transformace, které představují oficiální závazek, k němuž se Česká republika prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí zavázala. Těmito subjekty jsou kromě lidí s postižením jejich rodinní příslušníci, opatrovníci, pracovníci transformující se služby, pracovníci komunitních služeb, psychiatři a praktičtí lékaři, ale obecně vzato taktéž celá společnost, která by měla být připravena integrovat lidi, kteří dosud žili poněkud stranou. V tomto ohledu je velice důležitá osvětová činnost a jako zvláště účinné se jeví předávání osobních zkušeností lidí, kteří v rámci transformačního procesu opustili služby ústavního typu. Předpokladem pro bezpečný přechod je především zjištění míry potřeb a zajištění odpovídajících sociálních služeb, odhalení rizik a práce s nimi (změna z nepřiměřených na přiměřená), ekonomické zajištění člověka, pomoc s vyřizováním možných dávek a v neposlední řadě pomoc při hledání vhodného bydlení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie:

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar, 2012. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4138-3.

GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3379-1.

KRHUTOVÁ, Lenka, 2013. *Privatizace v sociálních službách pro seniory*. Boskovice: Albert. ISBN 978-80-7326-231-0.

MUUSSE, Christien, van ROOIJEN, Sonja, 2019. *Svoboda především*. Praha: Fokus. ISBN 978-80-902741-7-4.

Sborníky:

KASÁČKOVÁ, Jana, KOZÁKOVÁ, Zdeňka, 2016. Sociální dimenze kvality života osob s mentálním postižením v chráněném bydlení. In ŠTĚCH, Ondřej, PATYI, Petr a TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. *Sociální práce v nejisté době*. Hradec králové: Gaudeamus. S. 170-179. ISBN 978-80-7435-648-3.

PŘÍHONSKÁ, Ivana, 2014. Sociální práce a transformace sociálních služeb. In TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana, LEVICKÁ, Jana a SMUTEK, Martin. *Sociální práce v kontextu lidských práv*. Hradec Králové: Gaudeamus. S. 61-64. ISBN 978-80-7435-533-2.

Dokumenty:

Etický kodex sociálního pracovníka České republiky. Dostupné z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf.

Koncepce kvality sociálních služeb v Moravskoslezském kraji, 2008. Krajský úřad – Moravskoslezský kraj. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/005/000728.pdf?seek=1215170477>.

Kritéria sociálních služeb komunitního charakteru a kritéria transformace a deinstitucionalizace, 2015. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <http://www.trass.cz/wp-content/uploads/2016/05/kriteriaSSKCH-a-TaDI.pdf>.

Manuál transformace ústavů: Deinstitucionalizace sociálních služeb, 2013. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-8-7421-057-0. Dostupné z: [http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy\(8\)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf](http://www.trass.cz/archive_2015/files/5-dok-dopor-postupy(8)_ManualTransformaceTisk-Text.pdf).

Metodika pro plánování přechodu s člověkem, 2015. Publikace v rámci projektu Podpora procesu transformace pobytových sociálních služeb v Moravskoslezském kraji II, CZ.1.04/3.1.00/A9.00005. Dostupné z: https://www.msk.cz/assets/dotace_eu/metodika_pro_planovani_prechodu_s_clovekem.pdf.

NSRSS – *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016-2025*, 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-126-3. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/577769/NSRSS.pdf/af89ab84-31ac-e08a-7233-c6662272bca0>.

Zákony a další legislativní předpisy:

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Úmluva č. 10/2010 Sb. m. s., úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., prováděcí předpis k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách.

Internetové zdroje:

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 2020. Projekty MPSV – TRANSFORMACE [online] *Ministerstvo práce a sociálních věcí* ©2020 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://www.trass.cz/index.php/projekty-mpsv/>.

Národní centrum podpory transformace sociálních služeb, 2020b. Kritéria transformace sociálních služeb [online] *Ministerstvo práce a sociálních věcí* ©2020

[cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <http://www.trass.cz/index.php/dokumenty/kriteria-transformace/>.

MPSV, 2020. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením [online] *Ministerstvo práce a sociálních věcí* ©2020 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>.

PŘÍLOHA 1

Informovaný souhlas s využitím informací

Já, _____, souhlasím s využitím poskytnutých informací a se svou účastí v průzkumném šetření, jež je obsahem absolventské práce Mgr. Michaely Frank Uchočové na téma Transformace z pohledu lidí se zdravotním postižením. Součástí tohoto souhlasu je také možnost využití poskytnutých informací k dalším výzkumným a publikačním aktivitám autorky. Byl/a jsem informován/a o cíli průzkumného šetření, průběhu sběru dat a jejich následném zpracování a využití.

V _____ dne _____

Souhlas poskytl/a: _____ Podpis: _____

Souhlas přijala: Mgr. Michaela Frank Uchočová Podpis: _____

Prohlášení autora práce

Já, Michaela Frank Uchočová, se zavazuji k zachování mlčenlivosti o skutečnostech, které se dozvím v souvislosti s prováděným průzkumným šetřením. Především se zavazuji, že uchovám v tajnosti identitu jednotlivých informantů a budu prezentovat pouze anonymizovaná data.

V _____ dne _____

Autorka práce: Michaela Frank Uchočová Podpis: _____

PŘÍLOHA 2

Dohoda ohledně našeho povídání ze dne _____

Já, Michaela Frank, slibuji, že když budu psát nebo mluvit o tom, co mi řeknete, změním při tom vaše jméno, aby nikdo nevěděl, že se jedná právě o vás. Když budete mluvit o svých blízkých, rodině a kamarádech, změním také jejich jména. Taky nebudu nikde říkat nebo psát o tom, kde přesně bydlíte.

Já, _____, souhlasím s tím, že budu povídat o svém životě v ústavu, v chráněném bydlení a ve vlastním bytě. Souhlasím s tím, že to, co řeknu, bude použito ve školní práci a třeba taky jinde. Rozumím tomu, že nikde nebude používáno moje opravdové jméno ani jména lidí, o kterých budu mluvit. Nikdo, kdo můj příběh uslyší nebo si o něm přečte, nebude vědět, kde přesně bydlím.

V _____ dne _____

Podpis: _____

Michaela Frank

Podpis: _____